LIGA POPORULUI

RĂSPUNDERILE

DE

Generalul ALEXANDRU AVERESCU

EDITURA „LIGEI POPORULUI"

1918

PREȚUL LEI 1.50

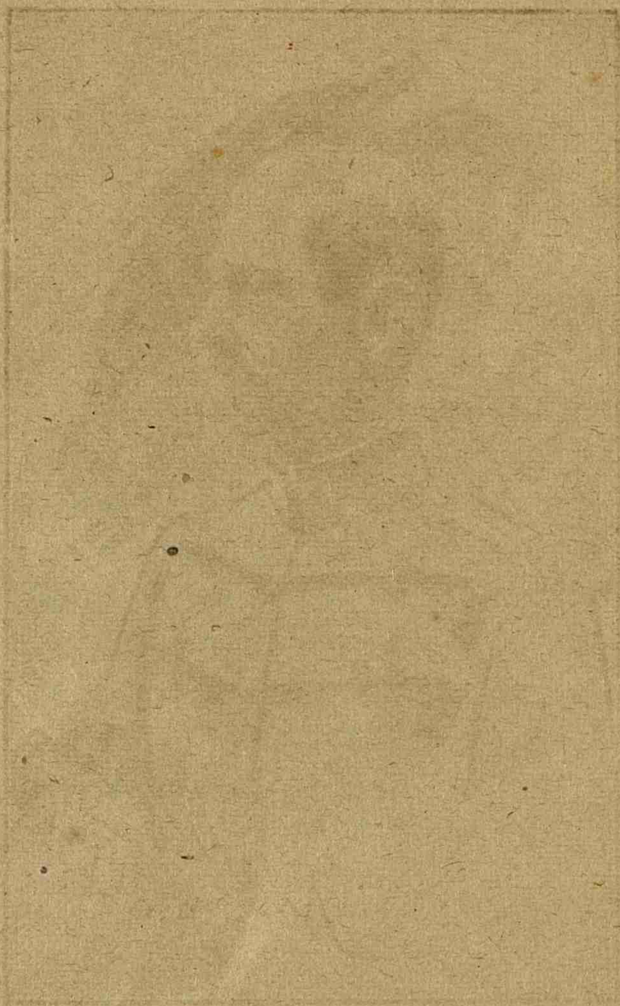
Numeroasele cereri ce primim, ne-au hotărât ca să facem să apară în broşură, seria articolelor intitulate : **Răspunderile. Punctul nostru de vedere,** *semnate de d. General Averescu, preşedintele* „Ligei Poporului".

In această serie de articole, apărute în coloanele „Indreptărei", d. General Alexandru Averescu, arată pe vinovaţii dezastrului, şi cere să se pedepsească, cu asprime, greşelile lor de neiertat, cari au dus ţara pe marginea prăpastiei.

Editura „Ligei Poporului"

Cinste, muncă, legalitate,
căci numai o Românie să-
nătoasă poate năzui la
înfăptuiri mari.
General Averescu

PUNCTUL NOSTRU DE VEDERE

RĂSPUNDERILE

DE

General AL. AVERESCU

I

Indreptare!

Către opinia publică sănătoasă.

Scrisoarea adresată de mine d-lor Cantacuzino şi Argetoianu, şi ajunsă, nu ştim prin ce întâmplare, în presă, înnainte de vreme, a stârnit o adevărată vijelie asupra autorului ei.

Antidinasticism, îndemn la revoluţie, stârniri de pasiuni între clasele sociale, etc. etc., tot felul de învinuiri cari au culminat în ziarele unuia din partidele „de ordine", în mirarea, că nu eram încă trimis înnaintea Curţei Marţiale.

Rândurile cari urmează nu au de loc menirea să răspundă acelor învinuiri, căci violenţa şi intempestivitatea lor însăşi le-au *nimicit* eficacitatea; iar faptele se vor însărcinà să facă să roşească, pe acei cari le-au inspirat şi patronat, admis de sigur, că mai pot roşi.

Cele ce scriu sunt destinate opiniei publice sănătoase, imparţiale, şi pentru a reduce lucrurile la proporţii reale, voi zice mai de grabă, că sunt destinate celor cari au intrat şi vor mai intrà în Ligă.

Am luat iniţiativa să *încerc* o acţiune de îndreptare,

cu silințele unite ale oamenilor de bine din țară, independent de clasă socială și culoare politică, pentru simplul cuvânt, că am considerat acest pas din parte-mi, ca o adevărată datorie către Patrie.

Prin ce întâmplare, din ce cauze și prin ce proces psihologic, nu voi stà să examinez eu, fapt pozitiv este însă, că la momentul când am scris acea scrisoare, majoritatea privirilor din întreaga țară erau îndreptate asupra mea, în speranța să găsească în mine inițiatorul unei îndrumări spre: *îndreptare.*

In astfel de condițiuni, nu am crezut că avem dreptul de a nu merge, cu orice risc, acolo unde sentimentul celor mai mulți mă reclamà.

Dacă am exagerat lucrurile și dacă m'am înșelat, viitorul o va dovedì. Și tot astfel, viitorul va dovedì, dacă cei ce pun speranța în mine s'au înșelat sau nu.

In asemenea chestiuni este bine să lăsăm faptelor sarcina să vorbească.

Până atunci este de constatat, că vijelia stârnită de scrisoarea incriminată se datorește de sigur celor trei puncte menționate în ea, drept prima orientare la alcătuirea Ligei. Este cazul de aceea să fie examinate, fie chiar pe scurt.

Primul punct și poate cel mai important, este dorința de a intrà de «fapt în viața constituțională, prin aplicarea nefățarnică și nealterată a art. 31 din ea».

Este greu de a înțălege întrucât această dorință poate să supere pe cineva.

Din două una: sau Constituția a fost sincer și fidel aplicată și atunci nu poate fi vorba de vre-o îndreptare; sau constituția nu a fost fidel aplicată și atunci chestiunea îndreptării poate fi pusă.

Dacă Constituția a fost respectată și până acum, acest punct din scrisoare ar fi o lovitură de sabie în gol, vătămătoare celui care a dat-o. N'ar avea pe cine să lovească, nefiind nici un vinovat.

Dacă totul însă n'a fost în regulă, ar fi trebuit să se bucure toți de o dorință de îndreptare, sau să aibă cel puțin demnitatea de a nu protestà împotriva ei, dovedind astfel legitimitatea ei.

Pe de altă parte să nu uităm faptul de înnaltă

importanță morală, că toate guvernele când sunt investite cu puterea, jură cu mâna pe evanghelie, că vor respectă Constituția!

*

Al doilea punct este stabilirea răspunderilor.

Si aici din două una: s'au făcut sau nu greșeli?

Dacă nu s'au făcut, va fi și în cazul acesta o lovitură de sabie în gol și deci nimeni nu are nici a se teme, nici a se supără.

Dar dacă s'au făcut?!

Dosarele Curților Marțiale și acelea ale diferitelor instanțe judecătorești, sunt pline de chemări la răspundere pentru unele greșeli aproape de nimic, și atunci când este vorba de greșeli — fie ele chiar presupuse — cari au dus la ciuntirea țării și au pus în joc existența ei chiar, are cineva dreptul să strige împotriva dorinței de a se chemă vinovații la răspundere?

Este ceva de neînchipuit și strigătele acestea nu pot fi decât o dovadă și mai mult că stabilirea răspunderilor este imperios necesară și că vinovații sunt, nu vinovați presupuși, ci vinovați reali. Strigătele de indignare îi denunță.

*

In ceeace privește al treilea punct, reformele agrare, electorale și administrative, nici nu cred că mai este cazul a mai spune ceva.

Toate partidele, zise de guvernământ, le au în programele lor.

Deosebirea este că aceste partide le trâmbițează numai atunci când sunt la strâmtoare sau când au nevoie de o platformă electorală; pe câtă vreme Liga nici nu este la strâmtoare și nici nu are nevoie de altă popularitate, decât de aceea pe care opinia publică i-a acordat-o deja spontaneu.

Manopere de genul acesta de altfel, nu vor intră niciodată în cadrul de activitate al Ligei, sau dacă din nenorocire ar trebuí să intre vreodată, atunci ea „va fi trăit", cel puțin pentru cel care semnează.

General Averescu.

Bacău, 1 Aprilie, 1918

II
Coroana

«The King can do no wrong»

Dacă la 14 August 1916, s'ar fi ştiut căpeste trei luni de război, vom avea o bună parte din ţară, ocupată, şi că pentru a scăpà restul, vom avea nevoie de un ajutor de peste un milion de oameni, de sigur că în acea zi nu s'ar fi decretat mobilizarea.

Pozitiv deci că România a intrat în război în completă necunoştiinţă şi a situaţiunii generale în Europa şi a propriei sale situaţiuni militare.

Cui revine greaua răspundere a unei aşa de grave hotărâri în necunoştinţă de cauză?

In sarcina căror organe erà pregătirea ţării şi a armatei, şi pentruce acele organe nu şi-au spus cuvântul în momentul hotărâtor?

Aceste întrebări ne duc direct la cercetarea Constituţiunei.

Dar, păşind la o asemenea cercetare se va ridicà, după cum s'a ridicat deja, acuzaţiunea de lipsă de deferenţă faţă de Majestatea Coroanei, şi chiar de lipsa de credinţă către tron.

Conştiinţa senină şi trecutul vorbitor constitue o chiurasă mai puternică decât trebuie contra unor asemenea arme ruginite dintr'un arsenal care se simte prăbuşindu-se.

De aceea toate acuzările şi toate răstălmăcirile meşteşugite nu vor fi în stare să creeze diversiuni pentru a ne abate dela drumul indicat de opinia publică generală.

Credem tocmai în acest scop necesară o prealabilă şi cinstită explicare, luând fără înconjur taurul de coarne.

Intr'un stat organizat după principiile constituţionale nu se poate concepe un act în viaţa publică, de orice natură şi importanţă, fără să implice o răspundere, cu precizarea persoanei care obligator trebuie să şi-o asume,

Dacă se poate susţine o astfel de teorie de cineva pentru ţara noastră, atunci declarăm că nu o împărtăşim şi că o vom combate, primind orice acuzaţiune s'ar arunca asupră-ne.

Aşa dar, să fie bine stabilit: pornim dela ideia, că orice exercitare de autoritate în trebile publice, implică

o răspundere şi cercetarea acestei răspunderi nu are nimic de comun cu credinţa şi nici chiar cu convingerile monarhice sau dinastice.

De altfel, pentru oamenii de bine şi pentru susţinătorii conştienţi ai actualei noastre organizaţiuni de stat, afirmaţiunea de mai sus, nu poate fi decât urmarea firească a principiilor din textul însuş al Constituţiunei.

In adevăr:

Art. 92. «Persoana Regelui este neviolabilă. Miniştrii „Lui sunt răspunzători. Nici un act al Regelui nu poate „avea tărie, dacă nu va fi contrasemnat de un ministru, „care prin aceasta chiar devine răspunzător de acel act".

Art. 100. „In nici un caz, ordinul verbal sau înscris „al Regelui, nu poate apără pe un ministru de răspundere".

Toate Constituţiunile existente au aceiaş origine comună: Constituţiunea engleză.

Principiile arătate mai sus, din Constituţiunea noastră, isvorăsc din doctrina engleză; „The King can do no wrong". „Regele nu poate greşì".

Regele nu poate greşi, nu pentrucă nici un act al său nu poate fi greşit, ci pentrucă: „The King cannot act alone". „Regele nu dispune singur".

Astfel fiind, răspunderea unui act public, nu poate să se resfrângă nici cătuş de puţin asupra Coroanei, deşi actul a fost semnat de Rege, ceva mai mult, răspunderea se resfrânge în întregime asupra consilierilor Regelui, chiar şi atunci, când actul semnat de Rege nu a fost contrasemnat de ministru.

Această doctrină, admisă explicit de Constituţia noastră, trebue să aibă deplină şi desăvârşită putere în interesul prestigiului Coroanei însăşi. Despre acest lucru au cunoştinţă şi sunt convinşi de sigur toţi guvernanţii din trecut, şi de aceea se ridică protestări în contra îndrăznelei de a vorbì de Constituţie, protestări subliniate cu acuzaţiuni subversive, lucrul este foarte lămurit.

Atunci se pune întrebarea, cine-i lipsit de respect faţă de Coroană: cel care caută pe vinovat, ştiind că: Regele nu poate greşì, sau cei cari în disperare de cauză caută refugiu la umbra tronului?

Strigând, că a vorbí de greşeli este a vizà pe Rege, nu lasă ei implicit a înţălege că pentru dânşii doctrina, că „Regele nu poate greşì", nu este de loc absolută?

In această privință este poate instructiv și sugestiv a reaminti ceva din trecut.

Nemulțămită de preciziunea și uimitoarea regularitate cu care au fost conduse operațiunile noastre în Bulgaria, în 1913, pentru singurul motiv că la unele regimente a sosit odată sau de două ori pâinea mucigăită, și a trebuit să o înlocuiască cu mămăligă, și că armata fiind contaminată de holeră, a dat un tribut în total de de 1850 de morți, o parte din presa noastră a grămădit asupra conducerei toate învinuirile cari de abia dacă ar fi potrivite, dezastrelor și mizeriilor prin cari am trecut în războiul de față [1].

Deși persoana Regelui nu eră atunci direct amestecată în conducerea operațiunilor, numai puțin șeful de stat major de atunci a luat fără cea mai mică șovăire și fără cea mai mică rezervă întreaga răspundere a tot ceeace se găsea că fusese rău.

Este drept că s'a ridicat și atunci acuzația de necuviință, zicându-se că, luându-se răspunderea greșelilor se atingea prestigiul comandantului!

Atitudinea șefului de stat major din 1913, desminte în modul cel mai vădit insinuările contra generalului din 1918.

Mai întâi, urmărind stabilirea răspunderilor nu vizez absolut nici o persoană anume.

Se va urmări cercetarea faptelor pentru a constată, dacă au fost sau nu greșeli, și în caz că da, legile și deasupra lor Constituția însăși vor indică persoanele.

Mențin acest punct de vedere, unghiul căruia nu poate să cuprindă Coroana, și toate insinuările în acest sens, nu sunt decât o zdrobitoare dovadă că ziua judecății pentru nerespectarea Constituțiunii și pentru examinarea faptelor, cari ne-au dus la catastrofă, inspiră o groază care a și început să turbure mințile.

Și pentru a terminà, raportând-ne la titlul acestui articol, vom spune că nu privirile limpezi, vorbele deschise, spinările drepte și spiritele indiferente la favoruri au putut fi vreodotă, în istoria neamurilor, vătămătoare caselor domnitoare, ci mai de grabă privirile smerite,

1. Asupra acestei comparațiuni se vor reveni în cele mai supărătoare detalii, la vreme.

vorbele plăcute mai mult auzului și spinările încovoiate pentru a justifică o favoare primită sau așteptată.

Cei dintăi sunt adevărații piloni ai edificiului monarhic, pe când cei din urmă nu sunt decât niște jalnice ornamente, înnapoia cărora se ascunde igrasia, vătămătoare solidității.

General Averescu

III

Dorința înnăscută în om—poate moștenită din timpurile când frica era singura lui armă în lupta pentru existență—de a descoperi legăturile, chiar și cele mai misterioase, dintre efect și cauză, se manifestă în masse, în anumite împrejurări, ca o necesitate imperioasă și îmbracă o haină simplă.

Asupra acestui fenomen psihologic sunt de acord acei, cari au făcut cercetări speciale sau au meditat asupra mișcărilor sufletești în mulțime.

El nu scapă, de regulă, neobservat nici acelor cari trăesc în mijlocul aglomerărilor de oameni.

Izbitor este el, însă, mai cu seamă în armată:

Să pierde o luptă? Cauzele în realitate vor fi fost multiple, adânci, depărtate.

Explicațiunea înfrângerii nu poate fi decât fructul unor cercetări îngrijite și paciente.

Mulțimea nu așteaptă și nici nu primește complicațiunile. Pentrucă explicațiunea trebuie să fie imediată, simplă și concretă.

A fost înfrângere, pentrucă a fost la mijloc trădare sau nepricepere, sau ceva similar. Simplu și concret: concursul complex de împrejurări, trece dincolo de hotarul percepțiunilor mulțimii.

Și tot astfel cu izbânda. Armata victorioasă își creiază eroi, chiar și atunci când adevăratul erou este ea însăși[1].

[1] Foarte interesant este și fenomenul, că dacă mulțimea își creiază cu încăpățânare eroii datoriți simțământului ei, cu o egală încăpățânare respinge pe aceia cari se voește a

Cauzele dezastrului.

Războiul nostru a fost dezastruos, și dezastrul a fost cu atât mai sguduitor pentru întreg neamul nostru, cu cât el a fost voit de noi, început când am voit noi și îndrumat cum am voit noi.

'L-am început și 'l-am îndrumat, convinși, sau mai bine zis fascinați, de imagina victoriei, pe care cei cari aveau căderea, o dădeau mulțimii, mai asigurată chiar decât în 1913.

A fi vorbit înnainte de război de posibilitatea, nu a unui dezastru, dar de a unei simple neisbânzi, ar fi fost mai mult decât o aberațiune, ar fi fost o lipsă de patriotism.

Dorința se luà drept realitate, și schimbarea bruscă a ceeace se conturase atât de inciziv și definit în închipuirea și credința fiecăruia, nu a putut să aibă decât efectul unei izbiri zguduitoare în sufletul mulțimii, care participà la această dramă sfâșietoare.

De la sine s'a pus întrebarea:

Cum? Dece?

Cărei cauze este de atribuit faptul îngrozitor, că acolo unde trebuià să fie victorie strălucitoare, vedem dezastru și ruină?

Astfel și-a pus sufletul mulțimii întrebarea, și cum explicațiunea trebuià să urmeze numai decât întrebării, și să-i urmeze sub o formă, și simplă și concretă, s'a pronunțat un nume, și apoi sau mai adăugat pe lângă el, încă vreo câteva.

Este constatat lucru, că mulțimea rare ori se înșală în verdictele sale, când sunt spontanee.

Subconștientul massei este de o putere de intuițiune uimitoare.

Este deci de netăgăduit, că răspunderea dezastrului nostru o au acei pecetluiți deja de opinia publică, adică de subconștientul spontaneu al celor mulți, al mai tuturor.

Vinovații.

Dar dacă se rezolvă în chipul acesta simplist chestiunea de către mulțime: tot astfel este bine oare, să

fie ea deslegată şi de cercetătorii izolaţi, şi mai cu osebire de aceia, cari se pun la cercetarea faptelor, nu din simpla dorinţă arătată mai sus, înnăscută în om, de a găsì explicaţiunea, ci din aceea, mult mai largă, mai înnaltă, de a căutà indreptarea pentru viitor?

Mi-am pus întrebarea: dacă printr'un concurs oarecare de împrejurări, persoana sau persoanele, pecetluite, cum am spus, de opinia publică, nu ar mai existà, sau ar dispare într'un chip sau altul, ar fi oare deslegată pentru noi sau mai bine zis, pentru ţară, chestiunea răspunderilor?

Se înţelege că nu.

Se înţelege că nu, pentrucă alături cu întrebarea: cine a greşit, se mai pune şi aceea: cum de s'a putut greşì? cum a putut o singură persoană, sau o mână de persoane, să aibă o acţiune atât de precumpănitoare încât să hotărască rezultatul unui mare eveniment care interesá neamul întreg, în prezent şi viitor?

Găsind pe vinovaţi, se poate da satisfacţie celor cari au suferit de pe urma greşelilor săvârşite. Sistemul însă va rămâne, şi cu el şi primejdia pentru viitor.

Descoperind din contra şi motivele, mulţămită cărora vinovaţii, au fost nestingheriţi în greşelile lor, avem putinţa să aducem *îndreptări* pentru viitor şi această parte a chestiunii este mult mai importantă decât prima, care totuş nu pierde întru nimic din gravitatea ei.

Astfel pusă chestiunea, rezultă că, pentru stabilirea răspunderilor, nu personale numai, ci mai cu seamă faptele, trebuiesc avute în vedere.

Luând în cercetare deci fapt cu fapt, vom da de toţi acei cari sunt vinovaţi de săvârşirea lor, cu măsura răspunderii ce revine fiecăruia în parte; vom da însă şi de efectele organizaţiunii vieţii noastre publice, defecte cărora este datorită posibilitatea celor întâmplate, şi cărora se va datorà dacă vor mai dăinui, greşeli similare în viitor.

Numai pe această cale se poate face şi dreptate, dar şi îndreptare. Se va putea da şi satisfacţie sentimentului general revoltat, dar se va putea şi garantà ţara contra unei recăderi în aceleaşi păcate.

Abaterile

Faptele prin examinarea cărora se poate ajunge şi la stabilirea răspunderilor şi la găsirea cauzelor cărora s'a datorit posibilitatea săvârşirii lor, pot fi grupate în:

Faptele în opoziţiune cu legislaţia în vigoare, şi cari deci comportă o sancţiune juridică şi faptele cari făra de a fi nelegale, au fost în opoziţie cu dreapta judecată sau cu intereresele generale şi cari nu comportă decât sancţiunea morală a opinii publice, iar cele mai grave şi sancţiunea istoriei.

Această clasare este convenţională, ca toate clasările, şi cele două categorii, deşi oare cum distincte, se suprapun şi în unele părţi, se confundă.

Toate greşelile în opoziţie cu legislaţia cad evident sub ambele sancţiuni: şi cea juridică şi cea morală, iar pe dealtă parte sunt cazuri în care sancţiunea morală se contureazā mai viguros, este mai înfiorătoare.

Fiecare din categoriile indicate se pot subîmpărţi, la rândul lor, pentru o metodică îndrumare a cercetărilor.

Astfel, prima se poate împărţi în abaterile dela Constituţie, şi abaterile dela celalte legi.

A doua categorie se poate împărţi la hotărârile greşite şi neîmpiedecarea de a se luà asemenea hotărâri.

Nu este nici locul aici şi nu avem nici posibilitatea de a face o enumerare complectă a tuturor sau, cel puţin, a celei mai mari părţi din faptele demne de a fi luate îndeaproape în cercetare.

Colecţia este prea bogată şi prea variată.

Vom semnala numai unele din ele, mai mult pentru c face să reiasă şi mai pronunţat, îndoitul scop ce trebuie urmărit în această chestiune a «Răspunderilor», care interesează şi chiar pasionează, vor zice cu drept cuvânt, întreaga ţară, fără excepţie.

Zic fără excepţie, căci chestiunea interesează şi pe cei vizaţi de opinia publică, deşi desigur îi interesează într'un alt sens.

*

Nu este lege mai nesocotită, din toată voluminoasa colecţie a d-lui Hamangiu, ca „Pactul nostru fundamental", Constituţia, cu toate jurămintele solemne de a o

respectă. Este surprinzătoare pe de altă parte gravitatea cu care citează la ocazii miniştrii, textul unei legi, unui regulament, chiar al unei decizii, atunci când au nevoie de a sprijini o acţiune a vreunui adversar politic.

Intr'un comitet al inspectorilor generali, am auzit pe preşedintele comitetului, care erà şi preşedinte al consiliului de miniştri, declarând solemn că: are toate curajele, dar curajul de a eşi din lege, nu'l are.

Şi totuş nu făcea, după cum se va vedea mai departe, decât să calce necontenit legea de organizare a ministerului.

Moravuri!

Foarte scrupuloşi, scrupuloşi până la pedantismul biurocratic cel mai strâmt imaginabil, atunci când este nevoie pentru interesul lor să fie aşa. Elastici şi cu unghiuri de vedere excesiv de largi, atunci când împrejurările povăţuiesc altfel.

Deşi neregulate, nu mai puţin, date moravurile noastre, abaterile dela o lege, în faza de desuetudine ar fi poate din partea unui *om de stat* încercat şi dovedit (nu autoconsfinţit) explicabile, dacă nu scuzabile.

Dar să se nesocotească legea legilor, cimentul care strânge într'un tot organic întreaga noastră alcătuire, şi politică, şi socială, este tot ce poate fi mai condamnabil căci atunci se ajunge unde am ajuns noi, că numai este nimic sfânt în ţară, afară de forţa brutală. Deţinătorii puterii fac ce vor, numai prin simplul fapt că deţin puterea şi prin ea dispun de forţa baionetelor.

In luna lui August 1916, s'a semnat o convenţiune militară, între noi şi puterile aliate, prin care se hotărî că două divizii de infanterie şi una de cavalerie ruse vor coopera cu trupele noastre.

Imediat după decretarea mobilizărei, trupele ruse au trecut frontiera şi-au păşit pe teritoriul nostru.

Articolul 122 din Constituţie glăsueşte însă astfel:

«Nici o trupă străină nu va putea fi admisă în serviciul statului, nici ocupà teritoriul României, *nici trece pe el, decât în puterea unei anume legi*».

Care a fost legea anume, în puterea căreia trupele ruse au trecut pe teritoriul nostru?

Textul Constituţiei, a fost vădit călcat, şi—din punctul de vedere juridic—este suficient.

Important, este însă a se ştî şi urmările funeste ale acestei călcări a înţeleptei prescripţiuni din Constituţie.

Este în afară, deci, orice îndoială că cu alcătuirea parlamentului nostru şi, mai ales, cu starea de spirite din 1916, orice lege cerută atunci de guvern parlamentului său (căci era al guvernului, nu al ţării) s'ar fi aprobat cu siguranţă.

Nu mai puţin o expunere de motive ar fi fost necesară şi guvernul ar fi ştiut că din acea expunere de motive, trebuia să se afle de existenţa unei convenţiuni militare şi, deci, de cuprinsul ei, cel puţin, în trăsături generale, precum şi de numele, calitatea şi competenţa în materie, a semnatarului din partea României.

Ştiind guvernul că avea să dea seamă de aceasta parlamentului, *poate* că ar fi fost mai circumspect.

Având însă complecta libertate şi plecând de la ideia preconceputǎ că va avea să dea seamă de actele sale numai la sfârşitul răsboiului, adică după *victorie*, cel care întrupă guvernul, nu a pus nici un frâu suficienţei sale, tot pe atât de nejustificate pe cât de neîncercate, în nici o direcţie, cu atât mai puţin cea militară.

Acestei împrejurări nenorocite se datoreşte neînchipuitul fapt că, pe când convenţia era semnată din partea Rusiei, Angliei, Franţei şi Italiei de patru militari apreciaţi în ţările lor, ca distinşi, din partea noastră a semnat d-l I. Brătianu, având ca singurele titluri, pe baza cărora putea să revendice competinţa militară, întreitul fapt că eră: maior de rezervă, ministru de război şi amic intim al unui foarte bun ofiţer tehnic de artilerie.

In ceeace priveşte conţinutul acelei convenţii, iată ce găsesc în carnetul meu, notat în ziua de 15 August 1916, când am întâlnit pe Preşedintele consiliului în camera adjutanţilor, la Palatul Regal.

„M'a chemat la o parte, împreună cu generalul Aslan, şi ne-a spus: ţin foarte mult să nu se vorbească de operaţiunile militare; *totuşi aşi dori ca vestea că 200000 de ruşi trec prin Dobrogea, să se răspândească, prin toate mijloacele, cât mai mult*".

Câteva zile numai după încheerea convenţiunii semnatarul ei simţea, chiar înnaintea începerii operaţiunilor, nevoia de a încinci ajutoarele cerute! În-

Nu ar fi fost mai cuminte a fi făcut aceasta la cheierea convenţiunii?

Se pune atunci întrebarea, dacă în aceiaş zi de 15 August în loc de a vorbi la doi generali, în secret, cari de altfel, nici nu aveau atunci cunoştinţă de textul convenţiunii, ar fi trebuit să dea seamă — cum cerea constituţia — înaintea reprezentanţilor naţiunii, ar mai fi putut vorbì astfel despre ceea ce simţea că ar fi trebuit să fie o realitate dar şi ceeace ştia că era o ficţiune?

Mai este de ştiut, repet, dacă perspectiva unei asemenea explicări nu ar fi impus, din partea semnatarului convenţiunii, mai multă circumspecţiune şi nu ar fi trimis, în locul său, un militar cu reputaţiune dovedită în conducerea operaţiunilor, pentru a trata şi semnà convenţiunea?

General Averescu.

Călcări de lege.—Semnalarea răului. Păcatele organizării armatei. — Răspunsul primului ministru. — Nesocotirea legilor. — Confuzii şi haos. — O convingere funestă. Siguranţa victoriei!

Nu mai puţin interesante sunt următoarele exemple de călcări de legi obişnuite, călcări din cari au germinat cele mai fatale urmări.

Legea de organizare a Armatei, stabileşte la Art. 2 elementele compunătoare ale Armatei noastre şi anume:

Armata activă, rezerva armatei şi miliţiile.

La art. 3 este spus că: Armata activă şi rezerva formează Armata de operaţiuni.

Cu alte cuvinte Armata de operaţiuni trebuie sau mai bine zis poate să coprindă două din cele trei elemente ale puterei armate ale ţării.

Este de văzut acum dacă legiuitorul a voit ca aceste elemente să fie contopite sau să-şi păstreze fiecare individualitatea, în compunerea Armatei de operaţiuni.

Art. 16 sună astfel: In fiecare cerc de recrutare se vor organiză unităţi de rezervă a căror destinaţiune se va hotărî prin ordinea de bătae, pentru mobilizare.

Unităţi de rezervă, vor purtă denumirea cercurilor din cari sunt recrutate, iar în caz de grupare în unităţi mai mari; *acestea vor primi o numerotate proprie, cu denumirea de* «**rezervă**».

Am putea să ne oprim aici, dar pentru a face să reiasă şi mai bine ideia precisă, netă, a legiuitorului mai citez un articol.

După ce la Art. 28, legea arată în detaliu compunerea marilor unităţi ale *Armatei active* din timpul de pace «care trebue să corespundă pe cât se poate, ordinei de bătae în timp de războí însă cu efective reduse», prescrie la Art. 29:

«Trupele de rezervă se pot grupă în unităţi mari. După aceleaşi norme *ca şi* armata activă».

Aşa dar, legiuitorul a voit, dând o formă explicită voinţei sale în lege, ca Armata de operaţiuni să se compue din două elemente distincte: armata activă şi trupele de rezervă. Unităţile acestor din urmă, aveau a fi organizate şi grupate după tipul unităţilor active, dar păstrând individualitatea lor prin denumirea: *de rezervă*.

Este de ştiut că nu am avut în prima parte a războiului nici o mare unitate de rezervă, din cauză că unităţile mici au fost amestecate încă din timpul de pace, iar la mobilizare s'a creiat o adevărată *stare haotică*.

Legea a fost deci nesocotită, călcată, ceeace implică se înţelege în orice caz, o răspundere.

Măsura acestei răspunderi poate fi dată, de gravitatea urmărilor decurse din călcarea săvârşită, precum şi de faptul dacă săvârşitorul a fost sau nu în cunoştinţă de cauză.

Gravitatea urmărilor decurse din amestecul diferitelor elemente ale armatei, este mai mare de cât ceea ce se poate imagină.

Când se va face relaţiunea operaţiunilor, în detaliu, şi în întregul lor, se vor vedea lucruri peste măsură de dureroase, datorite acelei organizaţiuni *hibride şi haotice*.

Semnalarea răului

Mă abţin de a ilustrà cu probe aceste afirmaţiuni; ranele sunt încă prea sângerânde pentru a putea fi atinse chiar cât de uşor.

Să vedem dacă s'a semnalat celor de drept, la timp, răul ce făceau prin călcarea legei de organizare a Armatei.

Simptomele unei viitoare desorganizări au apărut prima dată, în Instrucţiuni de mobilizare date de către Marele Stat Major pentru anul 1914—1915.

De sigur, nu puteam să rămân indiferent la acest început nefast de distrugere a edificiului, a cărui bază o pusesem cu atâtea greutăţi în 1908 şi la care mai adăogasem ceva în anii 1912—1913, mulţumită patriotismului luminat al neuitatului N. Filipescu.

Am înaintat de acea un fel de memoriu—dare de seamă—asupra acelei mobilizări, şi arătam documentat lămurit, răul ce se făcea armatei prin măsurile ordonate.

Şi nu eram decât la început! Măsuri mai dezastruoase aveau să urmeze; măsuri cari au culminat în ordinea de bătae adoptată pe ziua de 15 August 1916, adevărată monstruazitate de organizaţiune militară!

Văzând că Marele Stat Major, nu numai că nu ia în consideraţiune strigătul meu de alarmă, dar continuă să aplice opera sa ruinătoare, am făcut, prin Ministrul efectiv, să ajungă în mânele Ministrului nominal, memoriul meu.

Am fost chemat la Bucureşti şi primit de către Ministrul de Războì (la d-sa acasă) cu aceste cuvinte: «D-ta critici, Domnule General, organizaţiunea armatei ca şi cînd ar fi făcută de mine».

Aceste cuvinte desvălue o întreagă mentalitate.

Totul se reduce la persoane, lucrurile în sine nu există!

Despre interes general, patriotism, devotament instituţiunii, etc... nici nu putea fi vorba. Toate acestea erau riguros monopolizate pentru oamenii zilei.

Păcatele organizării armatei

Este interesant cred să citez câteva observaţiuni din memoriul meu de 21 pagini scrise cu maşina:

Chiar la primul început arăt că: Incadrarea unităţilor cu ofiţeri s'a făcut în aşa condiţiuni, în cît se poate afirmà că în cazul unei campanii serioase, corpul de armată *nu* va fi în stare să desfăşoare cu siguranţă o tărie corespunzătoare compunerei sale organice şi efectivului său în trupe.

Mai departe:

„Prin urmare: Dificenţa şi cantitativă şi calitativă în elementul de frunte şi de bază al puterei noastre militare".

„Cauza este pe deoparte lipsa de ofiţeri activi, faţă cu trebuinţele chiar ale piciorului de pace, iar pe de alta, sporul nemăsurat de mare în raport cu scurtul timp în care s'a înfăptuit, *al unităţilor de rezervă*».

Acest spor erà necesar pentru a spune altora şi apoi a crede şi noi, că avem sute şi sute de mii de baionete, cu care vom hotărî soarta războiului european şi pe baza căror putem lărgì tot mai mult pretenţiunile noastre dincolo de Torontal.

Se uità povestea broaştei!

Dar să mai citez;

...Este de prevăzut că măsura de a se înglobà unităţile de rezervă în unităţile active, va umfla incontestabil efectivele trupelor de prima linie, dar le va scoborî atât de simţitor calitatea, încât făcând bilanţul, rezultatul poate fi considerat ca o scădere a capacităţii tactice a infanteriei, iar nu ca un *spor*".

In fine mai departe:

„Pe de altă parte este de ţinut seamă că artileria va fi, în raport cu infanteria, *nemăsurat de slabă*. Numai 27, maximum 30 baterii a 4 tunuri pentru 40 batalioane In Germania se tinde la aproape o baterie de 6 tunuri pentru fiecare batalion!".

Aceste afirmaţiuni precise nu porneau de la un prim venit, necunăscător în materie. Aşi fi meritat o oarecare, dacă nu foarte serioasă atenţiune!

Răspunsul Primului-Ministru

Da, li s'a dat atenţiune căci à doua zi, fiind întrunirea Inspectorilor Generali la Palat, şi, punându-se vag

dar cu ţintă hotărîtă întrebarea, dacă are cineva observaţiunii de făcut asupra organizaţiunei, am rezumat părerile mele cu aceiaşi precizie şi nu fără încăpăţânare.

Mi-a fost dat să aud atunci următoarele cuvinte, care pentru mine le-am caracterizat de memorabile: *„Voi răspunde d-lui General Averescu, nu ca Ministru de Război, ci, ca Preşedinte de Consiliu, că Armata noastră nu va mai avea de luptat cu trupe mai bine organizate !“...*

Eram la începutul lui 1915. Ce amarnică şi dureroasă desminţire s'au însărcinat faptele brutale să dea acestei, prin nimic îndreptăţile, profeţii!..

Nu este nevoe să mai reproduc aici răspunsul meu, dar este interesant să notez că am fost combătut, dintre cei prezenţi de doi generali, pentru care guvernul a găsit cu cale să facă legi speciale şi care nu au avut pe timpul războiului alt rol de cât pe acela, că unul din ei s'a împuşcat chiar de la început.

Dar în privinţa generalilor zilei voi mai reveni la răspunderile moralei.

Urmările.—Nesocotirea legilor.

Art. 23 din Legea organizării Ministerului de Război prescrie: «Ministerul va lua *obligator* avizul acestui comitet (al Inspectorilor generali) în chestiunile de *organizare* a armatei, apărarea ţării, *mobilizare, concentrare..* asupra tuturor chestiunilor de interes general».

Am făcut parte necontenit din comitetul inspectorilor generali de la ale cărui şedinţe nu am lipsit absolut nici odată şi nu ştiu să se fi discutat o singură dată vreo chestiune de organizare, mobilizare, concentrare sau de apărarea ţării, şi Dumnezeu ştie, dacă în intervalul de la 4 Ianuarie 1914, până la 16 August 1916, au fost reorganizări peste reorganizări, concentrări peste coneentrări şi tot felul de măsuri de apărare pe frontierile ţării !

Şi aici nesocotirea legei este văditā.

Avut'a această nesocotire urmări ?

Este de ştiut că prin o concepţiune extraordinară, la Marele Stat Major, nesocotindu-se nu principiile în deobşte adoptate în materie de acoperirea mobilizării,

concentrarea armatei, şi desfăşurarea strategică a armatei, dar, trecându-se peste prescripţiunile explicite şi precise ale regulamentelor însăşi, s'a adoptat neînchipuita doctrină a cotropirei şi confundării a acestor trei operaţiuni distincte.

Acest singur fapt dădea o importanţă nemăsurat de mare, dispoziţiunilor primordiale şi impunea deci luarea lor o mai mare circumspecţiune, o mai matură gândire şi o mai scrupuloasă respectare a înţeleptei prescripţiuni din Legea de organizare a Ministerului de Războı

Confuzii şi haos

Iată ce găsesc într'un studiu al meu din Decemvre 1915, asupra dispoziţiunilor de acoperire, concentrări şi îndrumarea operaţiunilor, în vederea nenorocitului nostru războı:

Dispoziţiunile ordonate în cursul anului 1914—1915 cu privre la măsurile de acoperire pe frontiera muntoasă poartă pecetia nesiguranţei"

«Din Iulie 1914 şi până în Octombrie 1915 s'au primit la Comandamente şiruri de instrucţiuni, complectând dar mai cu seamă modificând unele pe altele, fără ca să iasă totuş din jurul unui acelaş punct de vedere».

„Modificările în deobşte sunt un indiciu de nesiguranţă, dar când numărul lor, fără nevoe vădită, devine covârşitor şi când se mai întâmplă ca unele din ele să nu fie din cele mai fericite, atunci duc foarte uşor la confuziuni".

«Dacă s'ar mai adăogă şi faptul, că în cazul de faţă multe din ordinile modificătoare să fie semnate de ofiţeri, *cari prin etatea şi expirenţa ce li se poate atribui, nu prezintă destule garanţii, pentru a rezolva independent asemenea chestiuni, iar prin gradul lor, nu au căderea de a semna asemenea ordine*, naşte atunci bănuiala că toată acea fecunditate de proecte a provenit mai cu seamă din cauză că diferitele dispoziţiuni *ajunse la Comandamente direct din birourile în care au fost conceptate fără să treacă printr'un control matur şi minuţios*».

Acestei îndoeli, a urmat în mod firesc întrebarea: daca astfel pot să se petreacă lucrurile, atunci când şi timpul şi liniştea spirutului permit ca toate organele armatei să funcţioneze normal, în condiţiunile cele mai

favorabile, *ce ar fi oare atunci, când va trebuì să se conceapă și să se ordone în timp măsurat, cu spiritul sub apăsarea nu numai a imensei răspunderi, dar și sub aceea a evenimentelor, cari poț să aibă tot felul de înțorsături?*

Ingrijorare din nenorocire, justificată, căci s'a adeverit în modul cel mai dureros.

Ar fi deajuns a reamintí ordinul dat prin telefon Comandamentului dela Turtucaia, **a rezistà până la ultimul om,** atunci când Comandamentul raportà că orice rezistență nu mai poate duce decât la dezastru.

O convingere funestă

Găsindu-mă în tren, întâmplător cu Ministrul de Războì, pe la începutul anului 1915 și, venind vorba despre o eventuală pătrundere a noastră peste Munți, i-am pus întrebarea, cam cât credea că va trebui armatei noastre să traverseze Transilvania. Mi-a răspuns: 15 zile!

Am rămas, cum zice Francezul, *abruti*!...

I-am răspuns că după socotelile mele și făcând abstracție de orice probabilă împiedecare a dușmanului numai pentru simpla mișcare materială a trupelor ne-ar trebui aproape două luni!...

A doua zi i-am trimis un mic memoriu, în care. arătam: descriptiv, grafic, și sinoptic, mecanismul complicatei operațiunii ce comportà acea traversare.

Acest memoriu care astăzi fără exagerare poate fi numit, document, conținea toate elementele concrete necesare a face pe ministrul de războì să vadă, că ideia ce avea de mersul probabil a viitoarelor operațiuni, nu concordau cu vederile unui militar de o oarecare experiență.

Firesc ar fi fost, cel puțin atunci să intre în lege și să supue unei cercetări mai serioase a comitetului, planul mobilizării și concentrării armatei noastre, în vederea unui războì contra Austro-Ungariei.

O astfel de cercetare ar fi dus cu siguranță la multe schimbări și ar fi luminat pe ministru poate și asupra alegerei monumentului pentru intrarea în acțiune, cea mai fatală din greșelile săvârșite.

Nu s'a făcut așa.

Nu s'a făcut așa, pentrucă s'a pornit dela nenorocita ideie, că ne vom aruncà asupra unor trupe istovite și

desorganizate şi că, cu astfel de trupe oricum s'ar face operaţiunile nu vor putea fi decât un marş triumfal, încoronat de cea mai desăvârşită victorie, care să decidă de soarta însăş a întregului războì europeau.

Cu credinţa nestrămutată în acest miraj prescripţiunile înţelepte ale legilor nu aveau nici o valoare, iar călcarea lor nu deşteaptă nici un scrupul.

Când ese cineva victorios totul se amnfstiază, deci scoţând un aşa strălucit rezultat se putcau lua anticipat răspunderile cele mai riscate.

Este şi aceasta un punct de vedere psichologiceşte foarte explicabil; dar cine-l adoptă trebue să primească şi urmările atunci când socotelile de acasă s'ar întâmplà să încurce iţele pe câmp, aşa cum s'a întâmplat din nenorocire la noi.

Siguranţa victoriei

Nu pot încheia mai bine această parte, de cât reproducând cele scrise în carnetul meu în ziua de 28 Iunie 1916, privitor la această concepţie de a scontà cu atâta siguranţă o presupusă victorie, şi a dispreţui, cu un aşa de hipotetic punct de sprijin, nu numai cunoştinţele şi expirenţa altora, dar chiar şi avizul organelor pe care legea le impune ministrului obligator să-l ia.

Scriam sub impresia victoriei Italienilor dela Corizia:

«Acum se deschide italienilor două căi: una spre Leibach şi alta spre Triest.

«De sigur că se vor izbì pe ambele căi de noi şi mari dificultăţi. Războì fără dificultate nu poate să existe deci în mintea mistruluì nostru de războì . . . . .

. . . .

«Pare extraordinar a-ţi închipui un războì fără greutăţi enorme şi fără alternativa de a fi şi învins. Mintea ministrului de războì concepe însă aşa ceva. ! In viaţa lui .

. . . .

«Dece nu ar avea acelaş noroc şi pentru barca la a cărei cârmă sta.

«Ii urez din suflet să-l aibă, Nu mai puţin adevărat că concepţiunea ce are de organizaţiunea militară, cu caracterul războiului şi de alternativele lui este după cum am spus, extraordinară.

General Averescu.

Răspunderile miniştrilor.
Planul de luptă.— O aplicare monstruoasă.
Dezastrul dela Turtucaia.

Sunt fapte implicând o grea răspundere, cari ar trebui clasate între cele cu sancţiune juridică, dar cari ies totuşi din prevederile, legislaţiunii noastre.

Din cauză că, în 1886, ne găseam încă sub suzeranitatea Porţei, Constituţia noastră nu conţine nici o prescripţiune cu privire la politica externă.

Constituţia şi politica externă.

La art. 93 este spus: „El (Regele) încheie cu statele străine, convenţiunile necesare pentru comerţ, navigaţiune şi altele asemenea, însă, pentru ca aceste acte să aibă autoritate îndatoritoare, *trebue mai întâi a fi supuse Puterei legislative şi aprobate de ea*".

Despre tratatele politice, declarare de războiu şi închiere de pace, nu este spus nimic.

O foarte mare lacună, a cărei gravitate s'a arătat în ultimii ani pe deplin.

Este totuş de relevat, pe deoparte, faptul că art. 96 precizează: *Regele nu are alte puteri decât acelea date Lui prin Constituţie*".

Urmarea acestui articol ar fi că nici miniştrii răspunzători să nu aibă alte puteri, decât tot numai acelea cari decurg din Constituţie, ca contrasemnatari răspunzători ai actelor emanate dela Coroană.

Pe de altă parte, în faţa unei chestiuni peste prevederile literei Constituţiei, indicat ar fi a se căuta spiritul ei şi a-l luà de călăuză.

Atunci s'ar putea naşte următoarea întrebare:

Dacă textul Constituţiei exige ca pentru convenţiile comerciale, că trebue mai întâi supuse puterii legislative şi aprobate de ea, spre a deveni acte îndatoritoare, nu ar rezultà oare din spiritul Constituţiei, că pentru declararea de războiu să se urmeze sub o formă oare o procedare analoagă.

In orice caz însă din cauza acestei lacune a Con-

stituției noastre, legea asupra resposabilității ministeriale nu prevede nimic pentru greșelile politice.

In Anglia, miniștrii sunt răspunzători înnaintea Camerilor chiar și de actele lor greșite și prejudițiabile națiunii.

La noi, legea prevede la art. 3 al. *b*, cazul când miniștrii cu rea voință și în prejudițiul interesului țărli, amăgesc reprezentațiunea națională asupra situației afacerilor Statului, ceiace nu este acelaș lucru.

Cazul compromiterei intereselor națiunii, *fără rea credință și fără amăgire*, ese din prevederile legislațiunii noastre.

Ceiace scapă însă sancțiunii juridice nu poate scăpà sancțiunii morale a opiniei publice.

Raspunderea decisiunilor personale.

Faptele cari nu sunt în opoziție vădite cu textul unei legi, pot constà, după cum am spus, din o hotărâre greșită sau din a nu fi împiedicat a asemenea hotărâre.

Pentru a înlăturà orice tălmăcire rău voitoare cred necesară o prealabilă lămurire.

Rareori, în practică, se întâmplă ca o hotărâre să fie luată de o singură persoană, în mod cu desăvârșire independentă. In cele mai multe cazuri sau chiar aproape de regulă, hotărârile sunt rezultate, sau mai bine zis, rezultanta mai multor păreri și nu arare ori unele din aceste păreri slujesc de mobil determinant în luarea hotărârii.

Deși răspunderea celui care a spus cuvântul hotărâtor nu poate fi pusă în discuție; totuș ar fi greșit a nu se ține seama și de greutatea părerilor cari au concurat sau chiar determinat hotărârea.

De aci rezultă și pentru emanatorii unor asemenea păreri răspunderi după cazuri foarte grele, în unele chiar poate mai grele decât pentru însuși factorul principal.

Exemplu:

In Noembrie trecut, se pusese pentru noi chestiunea dacă mai trebuie să prelungim rezistența sau să urmăm calea luată de Rusia revoluționară, adică aceea a păcii.

In această privință se pune în sarcina primului-ministru de atunci, greșala de a nu fi ținut seama de

sfaturile primite din teritoriul ocupat, sub forma unui memoriu, în care se spunea precis că dacă s'ar începe tratativele cu adversarul, s'ar obține o pace favorabilă.

La acea epocă noi dispuneam de o armată în condițiuni morale excelente și într'o situațiune strategică *crezută* favorabilă. Ce ar fi putut îndreptăți pe guvern să renunțe la rezistență, decât convingerea că orice luptă devenise o imposibilitate sau cel puțin o îndrumare sigură spre dezastru, de cursă, din părerea organelor militare autorizate ?

Ori, aceste organe au afirmat, fără cea mai mică reticență, că crearea unui nou front era ceva sigur, că trupele rusești de pe frontul ruso-român vor stà neclintite la datoria lor. Că la Kiev erau deja în stare de formație 20 de divizii și că în mai puțin de două luni, se vor mai formà încă 40 de divizii.

Este drept că un glas izolat spunea hotărît contrariul: afirmà, tot fără cea mai mică reticență că, în Rusia de mult era totul de închipuit afară de o armată care să lupte și că formarea unei armate ucrainiane erà o adevărată nălucă. Dar acest glas a fost întotdeauna suspectat și ținut la carantină, și deci nu s'ar fi putut înțelege pentru ce tocmai atunci să aibă atâta greutate încât să precumpănească pe celelalte glasuri toate concordante în a susține contrariul.[1]).

Astfel fiind, nu știu dacă sfătuitorii nu au o răspundere foarte grea, dacă nu și mai grea decât acela chiar, care pe temeiul acelor sfaturi autorizate *a mers înainte pe povârnișul primejdios pe care ne pusese starea de lucruri din Rusia ?*

Cred, prin urmare, că în categoria faptelor cari ies din prevederile legei asupra răspunderii ministeriale, toți acei cari au fost chemați a-și da părerea și prin părerea lor au contribuit la răul isvorât dintr'o hotărâre nefast luată, nu pot și nu trebue să rămână fără a mai fi chemați la răspundere pentru a-și primì fiecare partea ce-i revine.

Planul de operațiuni.

Una din chestiunile cele mai grave de cercetat este aceea a alcătuirii planului nostru de operațiuni.

---

1) Afară de acela al Ministerului de Război, care și el arătà imposibilitatea rezistenței din punctul de vedere al greutăților administrative.

Aveam în capul Ministerului de războl un civil.

Dacă i se poate pune în sarcină însuşirea oricărei lucrări emanate dela organele militare, dacă i se poate pune în sarcină răspunderea *alegerii* colaboratorilor şi sfătuitorilor, nu-i mai puţin adevărat că ministrul nu a putut să vadă situaţia militară decât prin prizma colaboratorilor cari au alcătuit de fapt planul şi cărora trebue să le revină partea lor de răspundere.

A fost apoi acel plan supus examenului unui consiliu militar?

Se zice că da.

Care a fost compunerea acelui consiliu?

Ce încheiere s'a făcut? Ce păreri s'au emis?

In Iunie 1915, am fost chemat de primul-ministru şi întrebat asupra posibilităţii unei eventuale intrări în acţiune[1].

Am răspuns că nu cunoaştem îndeajuns situaţia în Rusia, pentru a emite o părere.

La acea epocă, Serbia erà în picioare, se poate zicé la apogeul gloriei sale, Turcia era în agonie din lipsa de muniţiuni. Bulgaria nu avea legătura cu Puterile Centrale şi nu avusese nici timpul nici mijlocul de a-şi complectà lipsurile în armament şi muniţiuni, datorite războiului 1912-13. Erà deci puţin probabil să fie o ameninţare serioasă pentru noi, cu atât mai mult, cu cât atitudinea Greciei o obligà la multă băgare de seamă. In fine Aliaţii erau încă în peninsula Galipoli.

Cu toate aceste condiţiuni favorabile în Orient, în orice caz, mult superioare celor din 1916 şi cu toate că frontul nostru s'ar fi mărginit numai la frontiera muntoasă, nu mai puţin prevedeam a se cere un sprijin pe dreapta noastră de 3-4 corpuri de armată ruse.

După terminarea şi inmânarea lucrărei mele, ministru mi-a promis ca inainte de a se lua hotărirea definitivă, voi fi chemat din nou, aceasta fiind că-i atragem atenţiunea ca la încheerea convenţiei trebue să fie un ofiţer priceput, care să fie în măsură să judece situaţiunea momentului în justa ei valoare.

Nu am fost chemat.

Se pune întrebarea în orice caz cine au fost

1. Singura dată când am fost consultat, înainte de inceperea războiului.

aceia cari au conceput planul ca armata noastră întărită numai cu două singure divizii rusești, să se întindă dela Mare până la Dorna, trecând prin T. Severin și să opereze ofensiv în două direcțiuni: Budapesta și Tărnova?

Este o monstruozitate militară mai mare conceptabilă? și poate fi făcut de ea răspunzător un civil? afară de cazul ca ar fi propria lui opera personală și nu ar fi aratat-o nimănui până în momentul punerei în aplicație?

La masa stabilirei răspunzător trebue să fie chemați toți autorii acestui prim pas fatal. în nenorocitul nostru război.

Am avut cunoștință de planul nostru de operațiuni de abia în ziua de 25 August.

Când am fost numit comandant al armatei II-a printr'un ordin semnat, în ziua de 13 August 1916, am mers la Marele Stat-Major unde un Lt.-Colonel, m'a pus la curent cu situația armatei mele și mi-a dat instrucțiunile privitoare la operațiunile ei. Acesta erà procedeul în acele vremuri, generalii primeau instrucțiuni dela lt.-coloneli.

Când am fost mutat în ziua de 25 August la Armata III-a, am luat cunoștință de instrucțiunile date acestei armate.

Prin acest concurs de împrejurări am putut fi în măsură să cunosc planul nostru general de operațiuni.

Este de prisos a spune aci, ce am gândit și ce am simțit atunci; voi cità mai departe un document oficial în această privință.

O aplicare monstruoasă.

Punerea în aplicație a monstruosului nostru plan de operațiuni, a fost nu mai puțin monstruoasă.

Pornindu-se de la nu știu ce principiu inovator s'a precipitat intempestiv armata pe întregul enorm front peste frontieră, chiar din prima zi de mobilizare, înainte ca transporturile de mobilizare, cel puțin să se fi terminat ca organele de comandament să fi început să funcționeze.

Citesc în carnetul meu la data de 21 August:

„Am sosit la 1.30 la Ploești și am luat posesiune de fapt, de comandamentul meu...“.

Am găsit pe Genneralul Cotescu în gară (Comandantul corpului II). L'am întrebat asupra situaţiunei corpului de armată şi mia răspus că nu are idee [1] *şi că se duce la Sinaia etc. etc.........*

„Trupele de acoperire, adică cea mai mare parte din trupe au fost mişcate de Marele Cartier General.

„Primul lucru ce mi s'a raportat a fost că Marele Cartier a schimbat zona de adunare, împingând-o peste frontieră.

„Motivul? Dumnezeu să-l ştie!...

„Schimbarea aceasta este un indiciu şi mai serios de neastâmpăr şi-mi umple sufletul de îngrijorare.

„Ce se va întâmpla dacă în unele părţi lucrurile s'ar încurca pentru noi.

Evident era o imprudenţă incalificabilă, aceea de a se împinge trupele înainte, fără a le avea constituite încă şi fără ca situaţiunea strategică să se fi deliniat.

Era cu trei zile înainte de catastrofa dela Turtucaia al cărei preludiu începuse.

Situaţiuni strategice nenorocite prin împingerea intempestivă a trupelor înainte şi neastămpărului semnlat la Marele Cartier, s'au datorit acele mişcari desordonate şi fără înţeles militar, prin care se luau trupe de pe o frontieră pentru a a le aduce pe alta, cârpind o spărtură, fără a se băga de seamă că se lăsa o alta şi mai gravă în urmă.

Nu lua Germania trupe pe de o frontieră pentru ca să le arunce pe cealaltă manevrând pe linii interioare, în stil napoleonian? De ce nu am fi făcut şi noi acelaş lucru?

Nu eram cu atât mai îndreptăţiţi la aşa ceva, cu cât o parte din presă pusese deja la curent marele public de norocul ce dăduse peste Ţara noastră, că firile ţesăturei strategice erau în mâinile unui al doilea «Napoleon»?

Trista realitate a voit însă ca genialul nostru maestru-strategian, să-şi înceapă renumele nemuritor, nu la Montenotte, ci la Turtucaia.

---

1. Era firesc, pentru ca Comandamentul de abia atunci se constituia.

Turtucaia

Turtucaia! Iată o altă monstruozitate.

Cine este autorul ideei că avem la Turtucaia, un cap de pod?

Cap de pod fără pod!

Cine a fost inconștientul care a legat de un punt fără însemnătate, căci îi lipsea partea esențială—*podul*— a însemna ceva—soarta a 33.000 de oameni și reputația noastră militară?!

A face răspunzător de acest lucru în mod exclusiv pe Ministrul de Răsboiu, ar fi o adevărată denaturare a lucrurilor.

Organele militare trebuesc trase la cea mai nemiloasă răspundere.

Miile de victime, datorite presumțiunei imperechiate cu nepriceperea ne-o impuse ca o sfântă datorie!

Cred că va fi de un viu interes pentru cititori. următoarele amănunte scrise de mine asupra faptului:

«Inainte de amiază am vorbit cu Generalul Teodorescu scăpat ca prin minune de la Turtucaia.

«Cauzele dezastrului sunt cele deja cunoscute de cei cari au urmărit cu atenție evoluțiunea organizării noastre militare în ultimii doi anii și îndrumarea operațiunilor din ziua declarării răsboiului.

„Unități improvizate.

„Incadrare slabă.

„Ofițeri de rezervă improvizabili.

„Din aceste cauze puțină rezistență la foc intens și foarte mare ușurință pentru propagarea panicei, produsă de elementele slabe.

„In ceeace privește comandamentul superior, pe de o parte o foarte mare nepricepere în pregătire și un amestec excesiv în conducere, de sus în jos.

«Din artileria grea. 18 guri de foc nu puteau trage fiindcă nu aveau muniţiuni. Acestea nefiind calibrate, s-au trimis la arsenal și acolo au rămas.

«Celalte guri de foc au avut câte 100 (circa) lovituri. Restul dotațiunei era de expediat din București. Generalul nu știa dacă a fost expediat, cert însă că nu a sosit.

«Ca conducere este destul de știut, că îndată ce și-a dat

seamă că partida era pierdută Generalul Teodorescu a raportat cum stau lucrurile.

«Marele Cartier i-a dat ordin prin maiorul Rosetti: să resiste până la ultima extremitate şi inamicul să nu poată intra decât trecând peste trupurile apărătorilor ! !»).

«Pentru ce? Pentru ce?

«Ce avem de apărat la Turtucaia?!

«Faimosul cap de pod fără pod!

«Mi se stinge inima de durere. Incepem războiul cu o pagina urâtă, care va rămâne pentru veci".

General Averescu

Ofensiva în sud.—Organizarea armatei. Trecerea Dunărei la Flămânda.— Ordinul uimitor a Cartierului.—Planul fatal.— Urmările lui.

In ziua de 25 August, am fost mutat dela Armata II-a, la Armata III-a.

Existau foarte serioase temeri de o invaziune bulgară, prin trecerea Dunărei. Temerea era însă absolut nefundată; ea isvorà din necunoaşterea exactă a distribuirii forţelor bulgare şi din surescitarea produsă de lovitura primită la Turtucaia.

Situaţiunea era totuş, de fapt, gravă, nu atât prin ameninţarea duşmanului, cât prin extrema noastră slăbiciune.

Armata III-a, al cărei comandament mi se încredinţase, constà numai din o parte din armata comandată de predecesorul meu, Generalul Aslan, şi anume din două Corpuri de armată şi 2 brigăzi mixte, toate pe stânga Dunărei. Diviziile de pe dreapta Dunărei, cu trupele ruseşti, au constituit o nouă armată zisă: „De Dobrogea", comandată de generalul rus Zaioncikovski [1]).

Compunerea Armatei a III-a

Indată ce am luat în primire noul post şi am avut cunoştinţă de situaţiunea şi starea trupelor, am făcut un raport M. C. G.

Nu este locul a reproduce aici acel raport cu caracter tehnic.

Arătam în el că unităţile ce compunea armata, dacă ar avea organizaţiunea normală, ar fi trebuit să cuprindă: 82 batalioane, 32 secţii mitraliere, 72 baterii de câmp şi 12 baterii de obuziere.

1. In acest moment noi aveam cinci Armate operative: 1, 2, 3, Armata de Nord şi Armata de Dobrogea. Armata germană a început războiul, dacă nu mă înşel, cu 9 Armate; noi numai cu cinci, forţele noastre erau modeste.

De fapt însă, armata nu dispunea decât de 54 batalioane, 57 secţii mitraliere, de-abia 44 baterii de câmp şi numai 2 de obuziere.

Mai departe.

Din cele 54 batalioane, 10 erau din regimentele active, 20 erau din regimentele de rezervă, 19 batalioane improvizate (numite al 4-lea), iar 5 de miliţii!

Din cele 44 baterii de câmp numai 20 cu tragere repede; 15 erau baterii vechi cu tragere înceată, *iar restul baterii de calibru mic, de nici o valoare.*

„Trupe cari poartă în ele germenile panicei! Şi cu aceste trupe, planul de operaţie prevede a se luà: Varna, Şumla, Rusciucul şi a înnaintà până la Iantra!".

„Cum se răzbunau faptele, în contra inepţiei, din nenorocire, pe spinarea ţării." [1])

De altmenteri nici la Armata II-a lucrurile nu stăteau mult mai bine. Divizia 4-a, bunăoară, dispunea, ca infanterie, de o singură brigadă, restul se compunea din batalioane răsleţe, nici măcar înregimentate.

In ziua de 27 August am întocmit un memoriu asupra situaţiunei generale pe întregul nostru teatru de operaţiuni, şi opiniam a se părăsi planul pe baza cărui am început războiul şi a se adoptà, un altul, mai conform cu situaţiunea momentului şi mai potrivit cu forţele reale de cari dispuneam.

Ofensiva de Sud

In ziua de 2 Septembre am fost chemat la M. C. G., unde am găsit pe generalii Culcer şi Prezan.

S'a ţinut un fel de Consiliu de război, la care a asistat şi Primul-Ministru.

Generalul Culcer, a declarat, că vede situaţiunea atât de încurcată, încât nu poate formulà nici o soluţie, care să ducă sigur la rezultat favorabil.

Din parte-mi, am repetat verbal ceeace pusesem în scris, în memoriul meu, şi anume că singurul lucru de făcut erà de a se oprì ofensiva spre Nord; a reorganizà repede armata şi a pornì cu maximum posibil de forţe, o **acţiune ofensivă hotărâtoare spre Sud.**

Generalul Prezan, comandantul Armatei de Nord, a fost însă de o părere cu totul opusă.

După ce a făcut o lungă teorie asupra alcătuirii unui plan de operaţiuni, într'un fel de conferinţă, care ar fi putut să aibă efectul unui energic somnifer asupra unui auditor profan şi să furnizeze un bogat material de critică uşoară şi recreativă unui auditor competinte, [2]) *a conchis că afensiva spre Transilvania tre-*

1) Din Carnetul meu, la data de 25 August.

2) General Prezan este ofiţer provenit din geniu. Nu a făcut şcoală de războı şi a venit în contact cu trupele combatante de-abia cu începere de la gradul de colonel. Voi intrà în unele detali privitoare la acest episod al războiului nostru, fiindcă au fost puse atunci în curs unele legende, scoase la iveală din nou, acum în urmă

bue să continue şi că ea trebue împinsă cu energie mai cu seamă din munţii Moldovei, adică, tocmai de pe latura Transilvaniei care erà cea mai bine condiţionată pentru o rezistenţă eficace a duşmanului!

Această idee, pe care o pot caracteriza de fatală, a prevalat. Ofensiva spre Transilvania nu a fost oprită. Mai târziu s'au adus chiar forţe ruseşti pe frontiera Moldovei spre Transilvania, pentru a se înţepenì în Munţi şi a nu exercita nici cea mai mică înrâurire favorabilă asupra tragediei din Oltenia şi Muntenia!

Trecerea Dunărei la Flămânda.

Văzând că o schimbare generală în mersul operaţiunilor, cari ne duceau pe povârnişul ruinii nu era de aşteptat din cauză că cei cari le duceau firele, erau departe de a fi în măsură să îmbrăţişeze situaţiunea cu simţ de realitate, *am imaginat o acţiune, cu caracter local, pe frontul de Sud.*

Hotărârea mi-a fost facilitată de faptul că am fost numit Comandant al grupului Armatelor de Sud, compus din Armata III şi Armata de Dobrogea.

Pentru operaţiunea imaginată, aveam însă nevoe de trupe de nădejde, căci ea erà de un caracter extrem de îndrăzneţ.

Am mers la M. C. G. şi am expus planul meu,

Intenţionam a ţine pe duşman, de front cu Armata de Dobrogea şi a-l atacà în flanc şi spate cu Armata III, trecând peste Dunăre pe la Flămânda (Sud Bucureşti).

Proectul meu a fost încuviinţat, dar in loc de trupe «de nădejde» mi s'au dat nişte trupe „sub mediocre“ şi anume: Diviziile 10, 21 şi 22, 25. Divizia 10, necomplectă, se compunea din regimentele din Dobrogea; deci elementele îndoelnice.

Diviziile 21 şi 22 erau de recentă formaţiune şi au fost organizate pe timpul operaţiunilor, adică după începerea războiului.

Acest fapt îmi impunea, într'o întreprindere aşa de temerară, o extremă prudenţă.

Incontestabil că împerecherea acestor două fire conducătoare ale operaţiunii nu era ceva uşor; odată hotărât însă nu mai erà de şovăit. Eram convins că acţiunea Armatei din Dobrogea se uşurà foarte mult, înfigând un ghimpe, cât de slab chiar, in flancul şi spatele duşmanului.

„Convingerea mea este că va reuşì trecerea, căci este bine pregătită; nu ştiu însă în ce mod se va desfăşurà ofensiva. Cert este, că nu mi s'au dat mijloacele necesare pentru a i se pune succesul în afară de îndoială“. (Notă din carnet: 17 Septemvre).

Am numit o comisiune pentru executarea lucrărilor pregătitoare, care le-a şi început imediat, sub direcţiunea generalului Văitoianu, Comandantul Diviziei 10-a.

S'a desfăşurat o activitate demnă de toată lauda şi pregătirea, deşi comportà lucrări intime şi foarte complicate şi deşi a durat 12 zile, s'a făcut in aşa condiţiuni, că inamicul nu a ştiut de proectul

nostru de cât în ziua de 19 Septemvrie, când a început construcţia efectivă a podului.

Prin ordinul de operaţie era hotărât ca odată cu construcţia podului să se facă şi trecerea primelor trupe de infanterie pe ambarcaţiuni, anume aduse din Delta Dunărei. Operaţiunile s'au îndrumat exact cum prevedea ordinul.

„Până la orele 11 a. m. lucrurile s'au desfăşurat favorabil. Divizia 10-a şi-a trecut infanteria toată şi construirea podului merge bine, deşi cam încet, din cauză că şalupele remorchere n'au destulă putere".

„După amiază situaţia a început să devie însă defavorabilă, din cauza apariţiunii aeroplanelor duşmane cari au bombardat continuu şi cu furie toată lunca Flămânda" [1].

„Ofiţeri şi oameni de trupă morţi şi răniţi. Lucrările podului suspendate. Aeroplanele noastre ca şi când nu ar există.

La 7.30, s'a terminat în fine şi podul [2]).

„Bilanţul zilei favorabil. Desigur însă că dispunând şi noi de avioane de luptă cu aviatori, cel puţin tot atât de îndrăzneţi ca cei germani, lucrurile ar fi mers mult mai bine.

„In orice caz, dificultăţile de până acum au fost înlăturate" (Notă din Carnet, pe ziua de 16 Septembre").

In cursul nopţii a trecut, deasemenea pe imbarcaţiuni, jumătate din infanteria diviziei 21-a, iar in zorii zilei a trecut pe pod artileria diviziei 10-a.

Operaţiunea putea fi considerată ca şi reuşită.

Din nenorocire sau cum se va vedea mai departe din fericire, în cursul nopţii s'a deslănţuit o straşnică furtună cu o ploaie torenţială, care a umflat apele Dunărei şi au transformat lunca într'o imensă băltoacă. Orice comunicaţie în afara şoselei construită de noi pe o întindere de vre-o 19 Km. era exclusă.

Mi se semnalează în acelaş timp, că monitoarele duşmane, cari erau blocate din cauza apelor mici, în Canalul din dosul insulei Persina, au putut eşi din canal şi, profitând de intuneric şi-au făcut apariţiunea dimineaţa in apropierea punctului de trecere.

Barajele au fost făcute eficace, iar apărările de pe mal nu au putut semnală, din cauza întunericului, vijeliei şi ploaei, trecerea vaselor duşmane.

Situaţiunea era serioasă, trebuiau luate măsuri corespunzătoare ei.

Am plecat imediat la M. C. G., şi după o scurtă expunere a celor întâmplate am propus următoarele două soluţii:

1) Sau a merge înainte, cu riscul. că dacă inamicul izbuteşte a ne distruge podul, să rămânem fără comunicaţie în spate şi to-

---

1) Prima mea grijă de dimineaţă a fost de a trece pe la Parcul dela Mihai Bravul. Ordinele şi recomandaţiunile mele au rămas fără efect. Pe de altă parte dădusem ordin Armatei din Dobrogeaa să-mi trimită 3 aeroplane ruseşti de luptă. Mi-a trimis numai unul, care a venit când nu mai aveam nevoe.

2) In această ocaziune Generalul Lambru s'a distins prin activitatea şi sângele lui rece.

tul să depindă numai de rezultatul operaţiunilor înainte adică de soliditatea trupelor;

2) Sau să suspendăm operaţiile pentru timpul necesar de a strămută bateriile noastre grele, în aşa mod, ca să ţie in respect, la distanţă mare, monitoarele adverse.

Am declarat că înclinam pentru aceasta a doua soluţie, din cauza compunerei diviziilor ce mi se pusese la dispoziţie.

Mi s'a încuviinţat soluţiunea a doua şi am dat ordin de executare din Periş chiar (de fapt ordinul erà pregătit in toate detaliile înainte de plecare şi lăsat Generalului Cristescu. Din Periş am telegrafiat numai a se da curs ordinului).

Acest ordin prescria a se retrage in cursul nopţii artileria şi parte din infanterie şi a se lăsà pe malul opus trupe suficiente pentru a construi un solid cap de pod, intărindu-se in el.

Toate bateriile grele a se strămuta spre vest, în scopul de a ţine monitoarele mult departe de pod.

Un adevărat presentiment m'a făcut ca indată ce am ajuns în Călugăreni, să fixez in scris atât situaţiunea cât şi soluţia adoptată. In raportul meu 208 din 19, IX. arăt: „Armata III-a a fost „nevoită a întrerupe operaţiunile de trecerea Dunărei, din cauza „timpului rău, care face accesul la pod aproape imposibil. Monitoa„rele adversare s'au apropiat de Ostrovul-Lung. Sunt ţinute la dis„tanţă de focul artileriei noastre. *Pentru mâine s'au luat dispozi„ţiuni a desfăşura* împotriva lor o puternică acţiune de artilerie".

Un ordin uimitor

Iar in dimineaţa zilei de 20 Septemvre la ora 10.40 a. m. pun in raportul meu 212: „Armata III-a continuă operaţiunile ordonate eri, fără nici un incident. Pentru atacul flotilei s'au luat măsurile necesare, dar din cauza terenului desfundat mişcarea bateriilor se face cu greutate".

In aceiaş zi, însă, spre nemăsurata mea uimire, primesc dela M. C. G. la ora 3 p. m. ordinul 1453, să retrag diviziile 10, 21 şi 22, pentru a le trimite la alte armate de oarece în raportul verbal ce am făcut în ajun aş fi arătat „că trecerea Dunărei nu mai putea reuşi".

Am răspuns imediat cu No. 229:

«Luat măsuri pentru întocmai executarea ordinului telegrafic «No. 1453. Sunt dator să arăt insă că situaţiunea la Flămânda s'a «menţinut astfel cum am avut onoare a o expune eri verbal şi ra«porta apoi cu No. 208. Timpul rău şi prezenţa monitoarelor ina«mice au avut un efect numai întârzietor iar nu «determinant». «Posibilitatea acţiunii Armatei a III-a s'a menţinut necontenit pen«tru cari cuvinte au şi ţinut în stăpânire, de fapt, malul drept al «Dunărei şi podul întins. Era şi este numai necesar, ca inainte de «a da curs mai departe ofensivei îndrumate, să se ia măsuri pen«tru a bară în mod sigur calea monitoarelor duşmane, ceeace este «în curs de a se face, cred cu bun rezultat».

„In conferinţa ce am avut-o chiar acum cu amiralul Bălescu,

ajunsesem la concluzia că escadra noastră de Dunăre ar fi putut participa la acţiunea Armatei III-a contra Turtucaei. Cu acest concurs *întinderea podului al doilea o consideram ca asigurată*".

Planul fatal

Acest raport dă o desminţire vădită şi precisă afirmaţiunilor ce ordinul M. C. G. arăta că aş fi făcut, care de altfel erau deja in dezacord cu rapoartele mele 208 şi 212.

Dacă în adevăr ar fi existat acel dezacord, adică una aşi fi spus şi alta aş fi scris în trei rapoarte consecutive, nu ar fi fost cazul să fiu chemat numai decât să mă explic?... Chestiunea eră prea gravă şi din punctul de vedere operativ şi din acela moral pentru a se trece asupra ei aşa uşor.

Pe de altă parte, dacă aşi fi fost astfel cotat la M. C. G. mi s'ar fi incredinţat oare cinci zile după aceia Comandamentului unei alte armate, într'o situaţiune disperată, pentru a se reda încrederea trupelor şi desigur şi însăşi a Marelui Cartier?...

Nu. Se ştie bine la M. C. G. că nu a fost nici o nepotrivire; că nu am expus verbal decât ceeace am arătat ulterior şi înscris; dar s'a crezut că era nevoe de un pretext sub care să se ia cele trei divizii cari în adevăr erau imperios necesare în altă parte.

Urmărindu-se necontenit fatalul plan primordial al ofensivei în două direcţiuni, au ajuns la un moment dat la o criză generală.

Edificiul clădit pe el începuse a trosnì din toate părţile.

A fost un adevărat noroc, pentru un moment cel puţin, căci numai trecători putea să fie, că ploaia din noaptea de 18 Septemvrie a împiedicat Armata III-a de a pătrunde în Dobrogea pe la Flămânda şi M. C. G. a avut un pretext, dar chiar şi posibilitatea de a retrage trei divizii şi a le duce acolo unde catastrofa se arătà în toată zdrobitoarea ei realitate.

*

In ziua de 23 Septemvre am luat comanda Armatei II-a şi am găsit în drumul coloanelor duşmane biruitoare şi ameninţătoare, pe valea Prahovei, Diviziile 10 şi 21, iar pe Dâmbovicioarei, Divizia 23, adică diviziile *luate dela Flămânda*!.

Cu ce s'ar fi oprit drumul acestor coloane spre Bucureşti dacă în ziua de 19, Armata III-a ar fi putut să înainteze, şi în ziua de 20, când s'a dat ordinul de retragere celor trei divizii ca ele să se fi găsit deja angajate cu duşmanul ?!.

Ducerea diviziilor dela Armata III-a la a II-a, a fost o manevră judicioasă, impusă de necesitatea momentului. Procedarea nu a fost însă din cele mai frumoase. In loc a se recunoaşte necesitatea inexorabilă de a se duce ajutoare în alte părţi s'a alergat la pretexte meschine. *Abyssus abyssum invocat.*

Roadele fatale.

Capul de operă de nepricepere şi uşurinţă pe baza cărui pornisem a ne realiză „idealul naţional" îşi da tot mai mult pe faţă fructele lui fatale.

Se şopteşte în cercurile interesate că acest plan ar fi avut aprobarea unor militari străini, de înaltă competinţă.

Mă îndoesc.

Dar chiar aşa fiind, el rămâne, nu mai puţin, o zdrobitoare dovadă de nepricepere şi uşurinţă din partea celor cari l'au conceput la cari se adaugă o neertată inconştienţă sau rea credinţă, când a fost supus, *dacă a fost*, aprecierei altora.

Au fost puşi aceştia din urmă în perfectă şi exactă cunoştinţă de valoarea instrumentului destinat a înfăptui planul conceput ?

Orice plan de operaţiune porneşte, mai presus de orice, dela o justă apreciere a mijloacelor «reale» nu închipuite, a celor două părţi.

Armatele noastre, cinci la număr, însumau, la un loc peste 24 de divizii (cu brigăzile independente). Reprezentau ele oare valoarea şi strategică şi tactică, a unui aşa de impunător număr ?.

Faptele au dovedit că nu.

Acest lucru nu putea fi ştiut de străini. El putea să fie cunoscut şi spus numai de militarii noştri.

Vinovaţii sunt aceia cari au vorbit fără să aibă şi competinţa necesară şi vinovaţi sunt şi aceia cari, având competinţa, au tăcut.

Cât de solid era instalată necompetinţa la M. C. G., este destul să menţionez următorul fapt, se va zice de necrezut: Când armatele noastre din Transilvania erau date peste cap, retrăgându-se, în special a doua, în complectă dezordine; când pentru a se acoperi Bucureştii pe două direcţiuni principale : Predeal şi Câmpu-Lung, au trebuit luate trupe dela Sud, când in Dobrogea situaţiunea începea să devie tot mai precară; emană, in ziua de 22 Septemvre, ordinul de operaţiuni prin cari se spunea că deoarece inimicul este fixat în Dobrogea s'a hotărât reluarea planului iniţial (!!!) al ofensivei pe frontul de Nord-Vest, formând o masă de manevră. Ce probă mai vădită că operaţiunile nu se urmăreau cu discernământ şi că situaţiunea nu se judecă in justa ei valoare ?

Trei zile mai târziu, duşmanul era deja pe solul nostru dincoace de frontiera de Nord... Atrag atenţiunea asupra expresiunii „Masa de manevră" căci ea se va repetă in următorul capitol al războiului nostru, adică al luptelor din interiorul ţării.

Ofensiva în Nord.—Ordine stranii. Pe Valea Jiului. — Aberaţiuni strategice

Caracteristica cea mai dureroasă a mentalităţii noastre dela începutul războiului şi până azi, a fost faptul extraordinar, că nenorocirile îndurate, lecţiunile plătite atât de sângeros, nu serveau, la nimic.

Faptele trăite nu aruncau destulă lumină asupra minţilor noastre, pentru a ne face, să păşim mai departe, călăuziţi de învăţămintele trase din ele.

Sub impresiunea imediată a unei lovituri sguduitoare, se părea cà, in fine, ochii se deschid, minţile se luminează, şi că, prin o sforţare, atât de mult aşteptată, se va eşì din făgaşul fatal in care eram prinşi.

Totul era numai o veleitate trecătoare.

Câteva zile de linişte erau de-ajuns; o neînsemnată îmbunătăţire era destul să fie simţită; un fir cât de subţire de rază de speranţă, era mai mult de cât suficient pentrucă imediat intregul aparat să reintre în funcţionarea lui anterioară, turburat pentru moment de o alarmă, care, nu se cade, să tulbure pe cei tari!

Oamenii mari, oamenii de caracter, nu se lasă a fi copleşiţi aşa de uşor!

Cel mult sunt permise trecătoare momente de slăbiciune, dar cine nu a avut de acestea!...

Aşa este.

Se pune, însă intrebarea: ce aveau in bilanţul trecutului lor, afară de o ridiculă şi prin nimic justificată presumţiune, acei cari. se credeau îndreptăţiţi a se considerà in stare să domine situaţiunile grave prin cari treceau?!

Ofensiva în Nord

Ofensiva spre Nord şi Nord-Vest proectată cu masa de manevră, menţionată în ordinul dela 22 Septemvre, este una din aceste recidive. Din nenorocire nu singura!

Armatele noastre, din Transilvania, au fost svârlite înapoi.

Pe unele, din direcţiuni, trupele noastre, erau in complectă dezordine.

Cu sforţări, pot zice supraomeneşte, se parvine, pe la sfârşitul lui Septembrie, a se oprì duşmanul pe frontieră.

Direcţiunile cele mai primejduite erau: comunicaţiunile prin Predeal şi Câmpulung.

Trupele venite din Dobrogea isbutesc a se fixa; lipsa de rezerve făcea însă, ca situaţiunea să fie de o siguranță foarte îndoelnică.

Pe direcţiunea Câmpulung, inamicul concentrează in contra diviziilor noastre 22 şi 12, trei divizii şi jumătate.

Energia voinicilor noştri generali Razu şi Găiseanu, era pusă în unele momente, la maximum de grea încercare.

Numai când se va scrì istoria războiului, se va şti dovada strălucită de îndărătnicie, într'o luptă neegală, desfăşurată de trupele noastre în acel punct, despre care totuş s'a vorbit atât de puţin! Mai de loc!

Pe direcţiunea Predeal de asemenea diviziile a 21-a şi a 10 a, comandate de nu mai puţini valoroşii divizionari Lambru şi Văitoianu, aveau de luptat, cu greutăţi neinchipuite, pe care nu este locul să le descriu aici.

Ajunge să spun, că Divizia 21 care era călare pe şoseaua Predeal, ajunsese la un moment, să aibă, în luptă, numai 2400 infanterişti. Nici un regiment! Iar brigada de infanterie a diviziei a 10-a, compusă din regimentele 33 şi 73, a fost retrasă cu un total general de 500 oameni!

Faţă cu o astfel de situaţiune şi pentru a evità o prăbuşire asemenea celei care s'a produs câtva mai târziu, în Valea Jiului, am dispus pe deoparte a se pregătì poziţiuni în spatele liniilor noastre, pentru cazul unei retrageri, iar pe de alta am hotărât înlocuirea, pe Valea Prahovei, a diviziilor 10 şi 21 cu diviziile 4 şi 16, pe o poziţiune cu 9 klm. mai la Sud, cari să se prezinte în condiţiuni mai avantagioase.

Ordine stranii

Când am raportat aceste măsuri la M. C. G., am primit în ziua de 11 Septemvrie, un ordin, care dovedea pe de o parte că nu se cunoştea adevărata situaţiune, iar pe de alta, că rămăsesem tot aceiaşi cari fusesem la începutul războiului cu toate izbiturile deja atât de copleşitoare ale vijeliei ce se deslănţuise pe capul nostru.

Marele cartier nu admitea a se vorbì de retragere «în situaţiunea actuală.

«Inamicul este şi el obosit şi dacă caută să întoarcă una din poziţiunile noastre, poate şi el să fie întors la rândul lui"!

Inamicul era atât de obosit, că a continuat necontenit de atunci sforţările lui şi nu s'a oprit să se odihnească, decât în faţa zăgazului de pe Siret—Putna!...

«Trebue ca toată lumea, începând de la Generalul Comandant al Armatei—zice ordinul mai departe—să desfăşorre o energie extremă, trebue a se realiza aptitudinea fundamentală a soldatului nostru, vrednicia la atac"!...

Eram în nori!

Vrednicia la atac a unor trupe desorganizate, nedesmeticite încă de înfrângerile suferite şi lipsite de „scule" cum ziceau bieţii noştrii soldaţi, fiind în bunul lor simţ tacticieni mai iscusiţi, de cât capacităţile, cari, făcând adevărată literatură îi condemnau la jertfe nefolositoare!

Puţine zile de o linişte relativă, faţă cu situaţiunea disperată de mai înainte au fost deajuns pentru a face pe cei de la M. C. G. să recadă în vechiul făgaş!

Pe valea Jiului

Survine o mare victorie în Valea Jiului.

Divizia 11 bavareză a fost distrusă.[1])

Noui proecte.

Situaţia îmbunătăţindu-se în Oltenia, se va face «o masă de manevră“ la Piteşti, pentru nu ştiu ce scopuri, în aşteptarea marei ofensive pornită din Moldova, cu trupe ruso române!

Acest lucru mi-a fost comunicat verbal de un personaj important din M. C. G., în ziua de 20 Octombrie. „Inainte de a plecà „mi-a spus că in 4—5 zile se va începe constituirea unei rezerve „la Piteşti, lucru posibil, mulţumită isbânzilor dela Jiu“. (Carnetul, 20 Octombrie).

Situaţia reală, nu întârzie însă, a se desemnà.

In ziua de 6 Noembrie, cu ordinul de operaţiuni 2978, M. C. G., apreciind situaţiunea creată prin *pătrunderea* inamicului pe teritoriul Olteniei [2]), hotărăşte formarea *„unei mase de manevră“* la Vest de Piteşti (de astădată nu în Piteşti chiar) *„în scopul unei bătălii decisive pentru a zdrobì pe inamic“*.

Eram în pragul catastrofei şi M. C. G. era atât de la curent cu realitatea situaţiunei, încât visà «sdrobirea inamicului» care operează în văile Oltului şi Jiului!

După 8 zile numai, primesc de la Generalul Prezan deja comunicarea unui nou plan.

*

Mi se face cunoscut, în ziua de 14 Noemvrie, că s'a hotărât formarea „unei mase de manevră“, cu care să se atace inamicul „fie în direcţia Costeşti, fie în direcţia Alexandria“! Seria „maselor de manevră“ continua.

In fine 8 zile mai târziu, se începe acea faimoasă bătălie pe Argeş,—batezată de unii cu anticipaţie „Marna Română“, care s'a terminat după cum se ştie şi după cum nu se putea terminà altfel.

In ordinul de luptă, se spunea, la sfârşit:

„Lupta care începe mâine fiind singura de care depinde soarta neamului, nu admit retragerea!... Dela soldat până la general trebue să moară atacând!“

Nu ştiu ce a făcut cel care a redactat ordinul; cred că nici nu a atacat, nici nu a murit!

*

Din fericire, soarta neamului nu a depins de acea nechibzuită bătăile; a depins nu mai puţin mult şi este regretabil că nu a depins de rezultatul ei şi soarta acelor cari au plănuit-o.

---

1) Ce legendă vinovată! Dintr'un succes modest s'a plăzmuit o victorie. Unul din comandanţii Armatei, mi-a declarat în urmă, textual: Ce distrusă Domnule General, această divizie mi-a făcut zilele cele mai amare pe timpul retragerei spre Craiova.

2) Se va nota că inamicul a pătruns tocmai pe direcţiunea pe care M. C. G. trâmbiţase victorii importante cari permiteau o nouă grupare a forţelor în vederea altor victorii!!!

Erà în adevăr un moment serios în ţesătura operaţiunilor.

Cu ce trupe se făcea această mare încercare, de care trebuia să depindă soarta neamului ?

De Divizia a 18-a şi din celelalte trupe din grupul apărărei Dunărei, nu mai vorbesc, de oarece am arătat deja în altă parte valoarea lor activă.

Erau trupele cari compuneau Armata III-a, când i-am luat comanda. M. C. G. cunoştea valoarea lor, căci o descrisesem în raportul meu destul de lămurit.

Diviziile 9-19, 2-5 şi 1-17 se compune fiecare din rămăşiţele dezorganizate a câte două divizii şi înjghebate împreună în grabă cum s'a putut.

Două divizii au fost luate dela mine.

Divizia 21, care, după cum am spus când a fost retrasă cu o lună înainte dela Predeal, avea numai 2400 de infanterişti în front. A fost reorganizată la Ploeşti şi adusă în stare bunicică pentru o întreprindere locală, cu succes asigurat prin superioritatea numerică, nu avea însă chiagul necesar pentru a bătălie de care să depindă soarta neamului.

Divizia 10-a, în stare şi mai rea. Am arătat că regimentele 33-37 au eşit din luptă cu un total de 500 oameni. Oricina poate aprecia că şi această divizie numai pentru o luptă serioasă nu erà !.

Aberaţiuni strategice

Cât despre valoarea trupelor corpului I de Armată, ar fi destul să reproduc arătările comandantului intregului grup de forţe dintre Munte şi Dunăre, pe ziua de 19, pentru a pune şi mai mult în evidenţă, dacă n'ar ajunge cele deja spuse, că întreaga ţesătură strategico-tactică din a doua jumătate a lui Noembrie, a fost o aberaţiune care întrecea cu mult pe cele anterioare.

Aberaţiune cu consecinţe grave pentrucă se clădea pe ea atât de mult şi nu s'au luat unele măsuri la cari o conducere mai înţeleaptă nu ar fi întârziat a se gândi.

Cu toate pronosticurile optimiste, ale M. C. G., dându-mi seama de starea reală de lucruri, am cerut în ziua de 12 Noemvrie, să mi se spună, în caz de retragere, *care ar fi fost noul front ce ar fi avut să ocupe armata mea*, căci credeam necesar să-l pregătesc din vreme.

Nu mi s'a răspuns decât în noaptea dela 15 la 16 după repetate reveniri ale mele, că M. C. G. *nu poate să arate încă noul front ce se va ocupà*".

Facem un războí manevrat şi se aşteptà să se ia hotărârile după inspiraţiunile geniale ale momentului !.

Ceva mai mult, am primit repetate ordine, ca Valea Prahovei să nu fie părăsită decât cu ordinul M. C. G.

Chiar pentru strămutarea cartierului Armatei, trebuia să aştept o asemenea deslegare.

Se sperà in victoria bătăliei „singura de care depindea soarta neamului".

Am primit deslegarea pentru a mă retrage din Valea Prahovei, în seara de 21 Noemvre, când patrulele duşmane erau la circa 20 km. de cartierul Armatei.

Aici trebue căutată una din cauzele pierderei întregei divizii a 4-a.

Se va zice, că după bătălie este uşor a vorbì.

*

Deschid pentru aceeia Carnetul meu :

5 Noemvrie. «*Când a fost aici colonelul Washburn* [1]) *i-am spus că ar fi de o extremă utilitate un corp de armată rus, dacă nu chiar două, aici la Armata II-a sau la Armata I-a, şi aceasta numai pentru câteva zile.*

«*Prevedeam catastrofa deja de acum 20 zile (de fapt mai mult, căci vizita lui Washburn a fost în ziua de 12 Octomvre !*)»

Cei dela M. C. G. se legănau în braţele victoriei lor din Oltenia!»

6 Novembre. „*Evenimentele din Oltenia iau din ce în ce caracterul catastrofal.*

„*Pe când noi facem războiul cu totul desorientaţi, ei, (Germanii) îl duc în modul cel mai judicios posibil !*

„*Imi sângerează inima şi durerea mea este cu atât mai mare, cu cât sunt convins că toate aceste nenorociri ar fi putut fi evitate.*

„*Fără să fi putut face un război strălucit, din cauza nepregătirii noastre, totuş am fi putut face unul onorabil*".

*

In ziua de 10 Noemvre am avut, în Ploeşti, o lungă convorbire cu d. Mihail Gantacuzino, care se arătà foarte încrezător în cele ce se pregătiau la Vest de Bucureşti şi voia să ştie şi părerea mea.

Ne-am despărţit în perfectă nepotrivire de vederi, căci nu am esitat a-i arăta lămurit îndoelile mele, foarte întunecate.

Cunoaştem valoarea tactică a trupelor improvizate din resturi ce se concentrase pentru a da o bătălie manevrată, şi cunoaştem şi complecta desorientare a comandamentului, care avea să ducă firele acestei bătălii, deşi se vorbise de un viitor Hindemburg român !

Putea să mai fie, în spiritul cuiva, vre-o îndoială asupra rezultatului ?

---

1. Mi-a spus că merge direct la Stawka şi că fiind în bune relaţiuni cu generalul Alexief dorea să ştie părerea mea asupra cooperărei Ruşilor.

Cum înțeleg răspunderile. — Tifosul exantematic. — Cercetașii.— Intârzierea ofensivei noastre.— Pregătirea sufletească.

Am insistat poate ceva cam mult, asupra unor din operaţiunile din prima parte a războiului, dar lucrul este uşor de înţeles. De fiecare din aceste operaţiuni a fost legată soarta unei părţi din trupul ţării noastre; fiecare din ele ne-a costat mii şi mii de jertfe cari puteau fi înlăturate.

Şi pentru a face să reiasă şi mai bine modul cum înţeleg răspunderile, in ceeace priveşte aceste operaţiuni, reproduc următoarele rânduri, scrise in vagonul meu, sub impresiunea evenimentelor sdrobitoara din Oltenia, prodromul tragediei din Muntenia.

„Ne găsim in fața unei fatalități.

„Greşelile se plătesc, când faptul brutal are cuvântul....

„Nenorocirea mare este că plătesc cei nevinovați.

„Adică am dreptate să spun nevinovaţi.

„Sunt oare absolut nevinovaţi acei cari, din indiferenţă, din laşitate sau din interes îşi lasă de bună voe gâtul in jugul unor...

„De doi ani ne pregătim de război!

„Pe mâinile cui a fost lăsată această pregătire?!

„Sunt numai ei vinovaţi? Acei cari au asistat la pregătirea nimicirii noastre, fără să reacţioneze nu sunt oare totatâtde vinovaţi?

„Suferim soarta pe care o merităm!

„Eu însumi sunt vinovat. Am vorbit este drept, dar nu am vorbit destul! Am avut scrupule. Cred, însă, că in faţa marelor evenimente, pe cari natura îţi ingădue să le întrevezi, scrupulul nu-şi are locul. „Trebue să recunosc, fără înconjur, că sunt şi eu vinovat. Mai puţin ca alţii, dar vinovat".

Tifosul exantematic

Să nu se creadă că, în a doua parte a războiului, nu au fost fapte cari să implice o teribilă răspundere.

Să spicuim câteva mai cunoscute de toată lumea.

Câte victime a secerat tifosul exantematic?

Cauzele au fost pe de o parte neprevederea, iar pe de alta greşelile neertate ale inaltului comandament.

După ce s'a început retragerea, in grabă, în pripă, s'au fixat zonele în cari să se concentreze trupele retrase, pentru a se reorganiza. S'au imprimat şi afişat pretutindeni localităţile către cari trebuiau să se dirijeze trupele şi rătăciţii.

Câteva zile in urmă, se modifică dislocarea hotărâtă şi se destină alte localităţi, iar puţine zile mai în urmă se face o nouă modificare! — Rezultatul:

Unităţi întregi, dar mai cu seamă oameni răsleţi, au rătăcit Moldova întreagă şi au ajuns la locurile lor, in cele mai bune condiţiuni, pentru a fi o pradă sigură a epidemiei.

De abia in luna Februarie şi au găsit locurile toţi.

La 5 Februarie unele din părţile sedentare ale corpurilor Armatei II-a, nu erau încă în garnizoanele destinate de M. C. G.

O astfel de desordine nu putea lipsi de a-şi da roadele:

Un singur corp de armată a pierdut pe timpul refacerei, în interiorul Moldovei, enorma cifră de 13.000 de oameni !

La Armata II a mortalitatea a devenit simţitoare, când au început să vie detaşamentele din interiorul Moldovei pentru a umple golurile!

Se ştie violenta campanie dusă de presa liberală în 1913 pe tema neprevederei în contra holerei.

Atunci din cauza urgenţii operaţiunilor, impusă de situaţiunea critică în care se găseau Sârbii, armata a pătruns în Bulgaria fără a fi urmată, la distanţa cuvenită, de serviciile ei. Totuş, imediat ce a izbucnit epidemia, s'au luat măsuri grabnice şi metodice, mulţămită cărora flagelul în 10 zile a fost jugulat, şi tributul total în morţi nu a fost decât de 1850!

In 1916, epidemia izbucneşte fiind la noi în ţară şi organele de drept s'au arătat de o aşa insuficienţă încât nu s'a putut ajunge la o dămolire destul de tardivă a răului, decât numai când trupele însăşi au luat, fiecare după cum s'a priceput, măsuri pentru combaterea lui.

Şi doar, se ştia, când au intrat în războí, că Serbia fusese bântuită de această boală, şi că pe timpul iernii înmulţirea insectelor este inevitabilă dacă nu se iau anume şi din vreme măsuri.

Nu avem nici măcar un tip stabilit de cuptoare de despăduchere. A trebuit să fac personal mai multe experienţe până să ajung la un rezultat mai bun.

Nici nu putea altfel. Pregătirea sanitară a armatei fusese încredinţată Miniştrilor de interne şi lucrări publice!...

Probabil că inspectorul general al serviciului sanitar era însărcinat cu pregătirea şoselelor!...

Evacuarea tinerilor

Dar miile de tineri cari au fost luaţi din teritoriul ocupat şi evacuaţi în Moldova, începând cu cele 4 clase de încorporat şi, mergând până la copiii de 15 ani şi chiar mai fragezi?!

Cine s'a ocupat de evacuarea lor, de hrana lor, de îmbrăcămintea lor, de adăpostul lor, în timpul iernii?

Câţi au pierit din această adevărată floare a naţiunii noastre?

Cui revine această teribilă răspundere, una poate din cele mai grele.?!

Unii din ei, neuorociţii, au fost daţi Ruşilor pentru a lucrà la fortificaţii! — Muriau ca muştele!

Operaţiunile

In ceeace priveşte operaţiunile să nu se creadă că lucrurile au mers mai bine decât în partea I-a.

Şi aici nu putea fi altfel.

Mintea diriguitoare era acea a unui imberb.

Se schimbase persoanele, sistemul rămăsese acelaş!

Un factotum, inventat şi restul decor!

Dacă evenimentele nu au fost atât de izbitoare ca în prima parte a războiului, aceasta se datoreşte elementului regulator, mai ponderat, constituit de comandamentul rus, care totuş a suferit şi el de influenţa nefastă a marelui nostru cartier general.

Reorganizarea armatei din interiorul Moldovei, a fost condusă cu atâta stângăcie şi lipsă de metodă, în cât, pe când Armata II-a. care avea însărcinarea de a ţine şi frontul a fost gata pentru orice întreprindere, cum a dovedit-o de altfel Armata I, cu toată părtinirea arătată în favoarea ei de M. C. G., nu a putut fi în stare de a opera decât pe la finele lui Iunie şi atunci numai parţial!

Işi dă cineva seama de gravitatea acestei intârzieri?

Dacă lucrurile ar fi fost conduse cu pricepere, ofensiva noastră s'ar fi putut produce în luna Mai şi cu siguranţă că în acel caz, armistiţiul ne-ar fi găsit cel puţin pe linia Buzăului!

Intârzierea aceasta de 2 luni şi jumătate a fost fatală!

Cui revine răspunderea?

Ofensiva noastră

Dar chiar şi ofensiva noastră a fost concepută având la bază consideraţiuni meschine de pasiuni personale. La timp vor fi date pe faţă.

In fine, pentru a pune mai bine în evidenţă mentalitatea care a domnit in conducerea operaţiunilor Armatei noastre pe timpul părţei a doua a războiului, este destul, să atrag luarea aminte că s'a falşificat până intra'tât chiar noţiunea valoarei militare a unei trupe, făcând se apără cu ceva extraordinar, că o trupă a putut să reziste cu bărbăţie unui atac sângeros cum a fost la Mărăşeşti.

Erà oare de aşteptat mai puţin? Pierdusem până în aşa grad increderea in voinicia soldatului nostru?

Armata I-a, proaspătă eşită din reorganizare, a fost dusă pe front pentru ca să atace din sectorul Nămoloasa în direcţiunea R.-Sărat, cu însărcinarea de a nimici forţele duşmane ce erau in acea parte

Alegerea acestei direcţiuni de atac se motiva ca fiind cea mai favorabilă.

Zilele de 8 şi 10 Iulie erau destinate pregătirii prin bombardamentul artileriei.

In ziua de 11, Armata II-a a deslănţuit acţiunea infanteriei sale, în glorioasa ofensivă dela Mărăşti.

Armata I-a, deşi se susţinuse că sectorul acela era cel mai favorabil pentru atac, ca cel mai slab al inamicului, nu şi-a terminat pregătirea. I s'a acordat încă o zi; dar şi în seara zilei de 11 pregătirea nu era terminată din care cauză s'au mai acordat iarăş o zi.

In seara zilei de 12, pentru motive cunoscute, dar nejustificabile din punctul de vedere românesc, ofensiva este suspendată.

In orice caz la terminarea acestui „avorton" de ofensivă situaţiunea era următoarea:

Armata I-a în plin complect de luptă, cu rezerve puternice in spate, erà gata pentru o acţiune ofensivă şi erà judecată în măsură a *nimici* forţele duşmane din faţa ei.

Patrusprezece zile mai târziu aceste forţe, cari după socotelile Marelui nostru cartier general, trebuiau şi deci puteau să fie fie nimicite de Armata I, se aruncă ele asupra Armatei I-a. Prin o frumoasă rezistenţă, ajutată de toate rezervele de care dispunea M. C. G. şi sprijinită la vreme de stânga Armatei II-a, Armata I izbuteşte să oprească înaintarea inamicului.

Faptul este cert şi foarte îmbucurător; dar să putea cere oare mai puţin dela o trupă eşită deabia din o reorganizare laborioase de peste 6 luni ?

Falşificarea noţiunei de valoarea trupelor noastre a mers până acolo, că s'a spus că acea rezistenţă a salvat onoarea armatei !

Protestez în numele sutelor de mii de soldaţi ce am comandat în cursul războiului. Onoarea armatei noastre nu a fost niciodată compromisă, pentru ca să fi avut nevoe a fi salvată. Dezorganizarea ei din timpul de pace şi conducerea nechibzuită de prima parte a războiului nu a împiedicat'o a face, în numeroase rânduri dovada ce constă din un material valoros, şi acolo unde este valoare, onoarea nu poate fi compromisă.

Exemple de rezistenţă solidă, la atacuri înverşunate, cel puţin tot atât de strălucite, am avut şi în cursul primei părţi a campaniei, cu toată organizaţiunea deplorabilă de atunci, iar la Mărăşti, soldatul român, a dovedit că poate câştiga victorii nu numai rezistând, ci şi păşind voiniceşte înainte, liberând sute de km., cu zeci de sate, cucerind trofee şi făcând mii de prizonieri.

Marele cartier general avea însă nevoe de o gloriolă; trebuiau inventaţi eroi; şi aceştia nu se putea obţine decât falşificând până şi noţiunea valoarei tactice a bravelor noastre trupe şi, făcând să apară ca un maximum, ceea de fapt nu putea să fie decât un minimum.

Pregătirea sufletească

Nu pot închide acest capitol fără a mă opri măcar în treacăt asupra acelei categorii de fapte, a căror răspundere nu cade în sarcina guvernanţilor decât foarte indirect, dar cari totuş au avut o înrâurire atât de mare asupra rezultatului lanţului de evenimente dela Iulie 914 până astăzi !

Este vorba de pregătirea noastră sufletească de război !

Se ştie că atât înainte de intrarea în acţiune cât şi în timpul însăşi al operaţiunilor militare, am fost împărţiţi în două tabere

Intr'un moment atât de solemn în viaţa neamului nostru ne-am găsit desbinaţi, şi ca gândire, şi ca simţire, şi ca faptă.

Criminalii cari au contribuit la această pe veci blestemată desbinare, dacă scapă sancţiunea legilor, trebuie scoşi la iveală, pentru ca să fie înfieraţi, de opinia publică, cu pecetea infamiei şi să le rămână numele şi înscris în istoria neamului, cu aşa fel de litere, ca să nu provoace la cititorul generaţiile viitoare, decât durere, scârbă şi indignare !